МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КАФЕДРА СТАТИСТИКИ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
НА МІЖНАРОДНІЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
«НАУКОВІ ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА МАКРО-, МЕЗО- ТА МІКРОЕКОНОМІЧНОМУ РІВНЯХ»

СЕКЦІЯ
«СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ І РЕГІОНІВ»

Одеса, 24-25 квітня 2014 р.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

УДК 311.213.3:330.34
ББК 65.051

Статистичні методи оцінки соціально-економічного розвитку країни і регіонів. Міжнародна науково-практична конференція «Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікро-рівнях», Одеса 24-25.04.2014. О., ОДЕУ. – 2014. С.

Автори:

Підгорний А.З. – к.е.н., професор, завідувач кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Вітковська К.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Готліб І.Г. – к.е.н., ст. викладач кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Корольова Т.С. – к.е.н., ст. науковий співробітник, ст. науковий співробітник НДЧ Одеського національного економічного університету,

Милашко О.Г. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Ольвінська Ю.О. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Погорєлова Т.В. – к.е.н, доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Самотоєнкова О.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Семенова К.Д. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Тарасова К.І. – викладач кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Халаміренко Л.О. – ст. викладач кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Микитишина Г.Ю. – аспірант кафедри статистики Одеського національного економічного університету.

У тезах доповідей наводяться результати дослідження науковців кафедри статистики щодо застосування сучасних статистичних методів для оцінки соціально-економічних процесів в Україні і окремих регіонах. Висновки та рекомендації авторів можуть бути корисними для викладачів, аспірантів і студентів, які займаються аналізом процесів, що відбуваються в суспільстві та економіці країни.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

ЗМІСТ

Підгорний А.З. Демографічна складова сучасного соціально-економічного розвитку України …… 4-7

Вітковська К.В. Методологічні підходи до оцінки рівня бідності населення ..... …… 8-11

Халаміренко Л.О. Методичний підхід до аналізу і оцінки якості трудового життя …… 12-14

Милашко О.Г. Дослідження тенденції туристопотоку за даними засобів розміщення …….. 15-18

Погорєлова Т.В., Микитишина Г.Ю. Статистична оцінка інвестиційної привабливості регіонів України …….. 19-22

Самотоєнкова О.В. Методи оцінки ефективності інноваційної діяльності в промисловості ……... 23-27

Ольвінська Ю.О. Ефективність функціонування малих підприємств регіону в сучасних умовах …… 28-31

Готліб І.Г. Оптимальність структури власного капіталу підприємств …….. 32-34

Семенова К.Д. Оцінка ризиків на підприємствах ……. 35-38

Тарасова К.І. Використання статистичних методів в оцінці підприємницьких ризиків …… 9-42

Підгорний А.З., Корольова Т.С. Дослідження чинників інноваційної діяльності в сфері науки і освіти …….. 43-46

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

А.З. Підгорний
к.е.н., професор, ОНЕУ

ДЕМОГРАФІЧНА СКЛАДОВА СУЧАСНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Починаючи з 1993 р. Україна живе в умовах депопуляції, тобто постійного скорочення чисельності населення. За минулі 20 років країна втратила 6,8 млн. осіб, або 13 відсотків свого населення. Це сталося в мирний час, при відсутності голоду, масових епідемій, природних катастроф. Такий демографічної катастрофи в XX сторіччі не пережила жодна країна в світі. (втрати України у другій світовій війні за різними оцінками склали від 6 до 8 млн. осіб).

Така ситуація потребує визначити причини, що зумовили депопуляцію, а також ті негативні наслідки, які можуть бути результатом цього процесу .

На графіку (рис.1) видно з якою інтенсивністю відбувалося скорочення населення в останньому десятилітті минулого століття.

За 13 років було втрачено стільки населення, скільки було «придбано» за попередні 23 роки. При цьому міграційні втрати склали всього 587 осіб. Тобто втрати населення відбувалися виключно за рахунок скорочення народжуваності і підвищення смертності в країні.

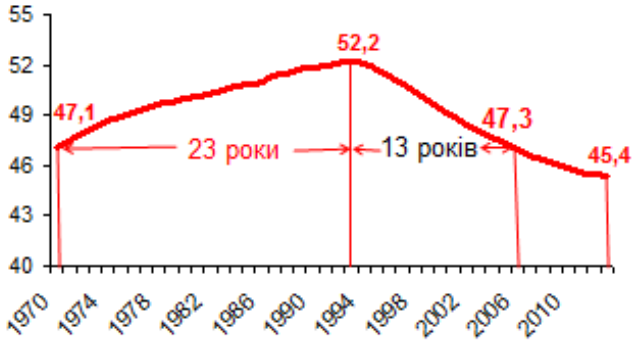

Рис.1 Динаміка чисельності України за 1970-2012 рр.

Якщо в європейських країнах, що вступили на шлях депопуляції (Італія, Німеччина, Угорщина, Швеція та ін), причиною депопуляції є зниження народжуваності, то в Україні – це спільна дія двох разнонаправлених факторів: падіння народжуваності і підвищення смертності. Це зумовило особливо високу інтенсивність цього процесу.

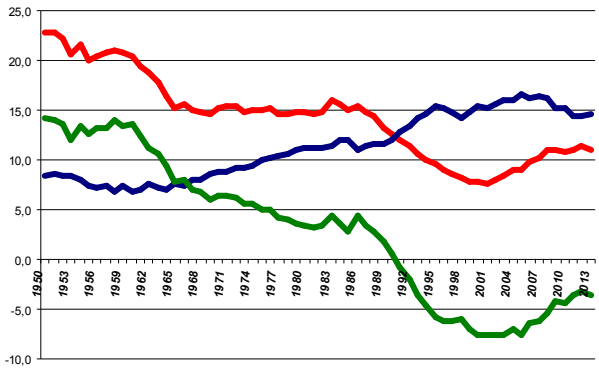

Рис. 2 Динаміка коефіцієнтів природного руху населення України за 1950-2012 рр.

Негативні тенденції відтворення населення в Україні почалися задовго до 90-х років (рис. 2). Так, смертність почала неухильно зростати ще з середини 60 -х років, весь час підвищуючи темпи зростання, поки не досягла свого максимуму 16,6 ‰ в 2005 році. За цей період смертність зросла майже в 2,5 рази.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Що стосується народжуваності, то її зниження в 50-60-ті роки зумовило скорочення чисельності жінок репродуктивного віку на початку 90-х років. Тому різке падіння народжуваності в 90-і роки стало результатом не стільки соціально-економічної кризи в країні (яка, безумовно, посилила цей процес), скільки падінням народжуваності в середині минулого сторіччя.

Підтвердженням цієї тези є зниження значення нетто-коефіцієнта відтворення населення до рівня нижче 1 ще на початку 70-х років. Вже тоді були закладені передумови звуженого відтворення населення в Україні .

Динаміка цих показників сформувала сучасну демографічну ситуацію в Україні, яка характеризується наступним:

1) надзвичайно високою смертністю;
2) статевої диспропорцією (на 1000 чоловіків припадає 1164 жінки);
3) високим рівнем старіння населення (частка осіб старше 60 років становить 21,4 %);
4) стійким природним скороченням чисельності населення.

Порівняння пірамід статево-вікової структури населення України 1989 і 2012 рр. (рис. 3). свідчить про перехід населення країни від стаціонарного типу до регресивного з усіма негативними наслідками: подальше старіння населення, підвищення рівня смертності, зниження народжуваності.

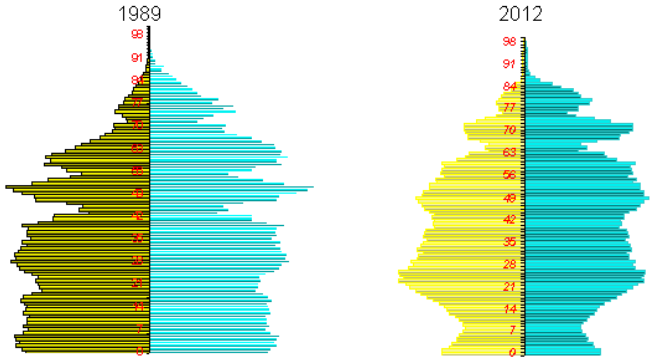

Рис.3 Піраміди стеттево-вікового складу населення України у 1989 і 2012 рр.

Основною компонентою відтворення населення в Україні зараз є смертність. Рівень смертності населення в Україні вище, ніж у будь-якій європейській країні, а серед країн інших континентів тільки 12 мають більш високу смертність.

Однією з особливостей смертності в Україні є надсмертність чоловіків, особливо в найбільш продуктивних вікових групах, від 25 до 60 років, де смертність чоловіків перевищує смертність жінок в 3 і більше рази.

В Україні спостерігається надзвичайно висока смертність від хвороб, причини яких прямо пов'язані з соціально-економічною ситуацією в країні, хворобі органів дихання і травлення, а також зовнішніх причин. Досвід інших країн свідчить, що боротьба зі смертністю від зазначених причин є дуже результативною. Саме тому зниження смертності в Україні при цілеспрямованій політиці держави видається більш можливим, ніж підвищення народжуваності.

Народжуваність після істотного підвищення в 2001-2008 рр. з 7,8 до 11 ‰ стабілізувалася і протягом останніх 5 років незначно відхиляється від цього рівня. За нашими прогнозами коефіцієнт народжуваності

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

втримається на цьому рівні з незначними коливаннями ще 3-4 роки, після чого почнеться його скорочення.

Зараз сумарний коефіцієнт народжуваності дорівнює 1,5, а гіпотетичний мінімум природної народжуваності, тобто такий, що забезпечить просте відтворення населення з урахуванням смертності, шлюбності, безпліддя жінок та інших факторів, повинен бути не нижче 2,6 (з 30 жінок 20 мають народити 3-х дітей і 10 - 2-х дітей). Зараз відтворення в країні забезпечено всього на 60 %.

Параметри відтворення населення України, його статево-вікова структура, зменшення потреби в дітях, підвищити яку не може ніяке покращення життя, роблять процес депопуляції в країні незворотнім.

Сучасна статево-вікова структура населення України (рис.3) дозволяє прогнозувати, що в найближчі роки в репродуктивний вік входитимуть малочисельні контингенти жінок, які народилися в 1991-2000 рр., а виходитимуть з репродуктивного віку – більш численні групи. Одночасно в результаті подальшого старіння населення відбудеться подальше зростання смертності.

Найоптимістичніші прогнози дають гнітючу картину майбутнього населення України. Так, демографи ООН оцінюють чисельність населення України в 2025 р. – 42,4 , а в 2050 р. – 36,6 млн. чоловік, фахівці Інституту демографічних та соціальних досліджень НАН України вважають, що до 2050 р. населення країни скоротиться за різними варіантами прогнозу до 36-26 млн. чоловік.

Що означає для населення України депопуляція і які її можливі наслідки ?

У демографічному плані депопуляція означає самогубство населення, зникнення нації та її культури.

Економічні наслідки депопуляції пов'язані, насамперед, з абсолютним скороченням трудового потенціалу, подальшим постарінням населення, збільшенням навантаження на економічно активне населення. Це надасть прямий негативний вплив на економічний розвиток країни.

Соціальні наслідки депопуляції вельми різноманітні. Частина їх також пов'язана зі старінням населення. Це проблеми соціального забезпечення, медичного обслуговування літніх і старих людей. Навіть у Японії, де рівень і тривалість життя не можна порівнювати з нашими, наднизька народжуваність змусила уряд піти на збільшення пенсійного віку до 70 років.

Посилюється проблема самотності людей похилого віку, зростає їх відчуженість від молодих поколінь. У країнах, що стали на шлях депопуляції, відбувається інфантилізація підростаючого покоління, розмивання міжпоколінних зв'язків, створення молодіжної субкультури, часто ворожою і безжальної по відношенню до старшого покоління.

Україні, з її геополітичним простором, скорочення населення може загрожувати міграційний тиск і спроби територіальної експансії з боку сусідніх держав.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Процес депопуляції в Україні, незважаючи на його незворотність, потребує від держави негайної активної демографічної політики, спрямованою, перш за все, на покращення здоров'я нації, скорочення смертності, підвищення життєвого рівня населення. Відсутність такої політики веде до поглиблення демографічної кризи, яка погружає демографічною катастрофою, що приведе до загибелі української нації.

Література

1. Медков, В .М. Демография : учебник. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 576 с. –ISBN 5-16-001841-7
2. Населення України за 2012 рік : демографічний щорічник. – К. : Державна служба статистики України, 2013. – 448 с.
3. Підгорний, А. З. Курс демографічної статистики : навчальний посібник [Текст]. – О. : ОДЕУ, 2008. – 133 с.
4. Підгорний, А. З. Статистичне оцінювання впливу факторів на рівень смертності [Текст] /А. З. Підгорний, К. В. Вітковська // Вісник соціально-економічних досліджень. – О. : ОДЕУ. – 2009. № 37. С.
5. Підгорний, А. З. Деякі методологічні аспекти оцінки життєвого потенціалу населення на регіональному рівні [Текст] / А. З. Підгорний, К. В. Вітковська // Вісник соціально-економічних досліджень. – О. : ОДЕУ. – 2008. № 37. С.
6. Підгорний, А. З. Деякі методичні питання фінансування вищої освіти в Україні [Текст] /А. З. Підгорний, Т. С. Корольова // Вища освіта України.– 2002. – № 2. – С. 54-57.
7. Подгорный, А. З. Научные кадры как составляющая инновационного развития экономики // Подготовка научных кадров высшей квалификации в условиях инновационного развития экономики. Региональные, межрегиональные и международные аспекты: Матер. Междунар. науч.-практ. конф. Минск, 30 мая - 1 июня 2007 г. [Текст] /А. З. Подгорный, Т. С. Королева // – Минск: ГУ «БелИСА», 2007. – С. 61-64.
8. Підгорний А.З. Проблеми формування контингенту абітурієнтів ВНЗ в умовах соціально-демографічної кризи // Управління підприємством: проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. Севастополь, 1-3 жовтня 2009 р. [Текст] /А. З. Підгорний, Т. С. Корольова // – Донецьк: ДонНУЕТ, 2009. – С. 153-156.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Вітковська К.В
к.е.н., доцент, ОНЕУ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РІВНЯ БІДНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Політична та економічна кризи, що супроводжуються безробіттям, низькими стандартами оплати праці та недосконалостями соціальної політики, призвели до значного погіршення рівня життя значної частини населення України, поляризації рівня доходів, соціальної диференціації та соціального розшарування, що сприяє розповсюдженню такого явища, як бідність.

Бідність є однією з найгостріших соціально-економічних проблем сучасної України. І хоча бідність з'явилась не сьогодні та є не тільки наслідком криз та прорахунків у проведенні реформ, нині вона перетворилася й на проблему майбутнього. І тому дослідження проблем бідності в Україні набуває дедалі більшого значення з погляду на визначення її базових причин і створення ефективної соціальної політики зі зниження її масштабів.

Дослідження теоретичних основ та прикладних проблем бідності населення України зумовлює постановку наступних завдань:

– дослідити поняття «бідність» в сучасній науці;

– визначити, що є домінантними причинами бідності та за якими критеріями визначається категорія «бідних»;

– проаналізувати основні показники бідності ;

– запропонувати оптимальні механізми подолання цього явища.

Саме поняття «бідності» потребує додаткового аналізу, так як бідність – поняття відносне, та критерії бідності та багатства різні в різних країнах. Те що для одних є злиденністю, за інших умов може розцінюватись, як заможність.

Слід зазначити, що термін «бідність» не одразу знайшов визначення у політичному лексиконі, адже переважна більшість мешканців України у минулому відносила себе до категорії населення з середнім достатком, тоді як протягом 90-х років минулого сторіччя це положення докорінно змінилося. До 1999 року взагалі в літературі не було чіткого визначення терміну «бідність». Офіційно термін з'явився в Указі Президента України №1525 «Про стратегію подолання бідності».

У світовій практиці використовують різні концепції та підходи до дослідження бідності:

– ***абсолютна концепція*** заснована на ідеях англійського економіста С. Роунтрі і базується на співставленні доходів необхідних для задоволення деякого набору мінімальних потреб людини з доходами, які він отримує;

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

– за ***відносною концепцією*** людина або сім'я вважається бідною в тому випадку, якщо кошти, які вони мають не дозволяють їм вести спосіб життя, прийнятий в суспільстві, в якому вони живуть. За даною концепцією межа бідності є величина відносна і визначається як частка від величини середнього або медіанного доходу всього населення;

– ***суб'єктивна концепція*** передбачає відокремлення бідних на основі самооцінювання. Цей підхід має як позитивні, так і негативні риси. За умов перехідних суспільств, коли великою є питома вага тіньового сектору економіки і офіційна статистика не може врахувати реальних доходів більшості громадян, за такий спосіб можна отримати більш адекватні показники. Хоча, з іншого боку, суб'єктивні показники бідності дуже різняться.

Як правило, бідність пояснюється економічними причинами: зростанням безробіття, низьким рівнем оплати праці та пенсій, заборгованістю по виплатах заробітної плати і проявляється у короткій тривалості життя, низькій професійно-освітній підготовці, відсутності необхідної бази для нормального життя, ізольованості від суспільного життя.

Для комплексної оцінки бідності використовуються наступні показники:

– рівень бідності за відносним та абсолютним критеріями – питома вага домогосподарств (сімей), у яких рівень споживання (доходів) на одну особу є нижчим від визначеної межі бідності;

– глибина бідності – це відхилення величини доходів (витрат) бідних від визначеної межі бідності (за відносним або абсолютним критерієм)

Коефіцієнт глибини бідності (***P***) визначається як відношення величини середнього дефіциту доходу до визначеної межі бідності за формулою:

$$P = \frac{Z - W}{Z} \times 100$$

де: Z – визначена межа бідності за відповідним критерієм; W – середні доходи (витрати) бідного населення у розрахунку на одну умовну особу.

Таблиця 1

Основні показники бідності в Україні за 2000- 2012 рр.

Показники бідності	2000	2005	2010	2011	2012
Межа бідності, грн. на 1 особу на місяць	156	365	944	953	1108
Межа крайньої бідності, грн. на 1 особу на місяць	125	292	755	762	787
Рівень бідності, %	26,4	27,1	24,1	24,3	25,5
Рівень крайньої бідності, %	13,9	14,4	11,2	13,4	11,2
Глибина бідності, %	23,8	23,8	20,9	22,1	20,5

Динаміка основних показників бідності в Україні представлена в таблиці 1, свідчить, що протягом останніх 12 років межа бідності, тобто

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

рівень доходу нижче якого задоволення основних потреб людини стає неможливим, з кожним роком підвищується.

За показником абсолютної бідності населення в Україні спостерігається інша тенденція (рис. 1.).

Межа абсолютної бідності в Україні визначається за розміром законодавчо встановленого прожиткового мінімуму. У 2012 році 4 млн. українців, а саме 9,1% населення мали середньодушовий дохід у місяць нижче прожиткового мінімуму (2012 рік– 1042,4 грн.).

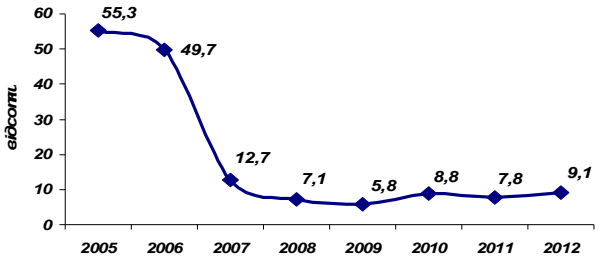

Рис. 1. Динаміка бідності населення України за абсолютним

Співвідношення рівня мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму в Україні представлено на рис. 2.

Розрив між цими двома показниками змінює і співвідношення показників бідності. В європейських країнах з розвиненою економікою розмір мінімальної оплати праці встановлюється на рівні 35-40% від середньої по країні (у нас 37%) і вищий за прожитковий мінімум на 10-15%.

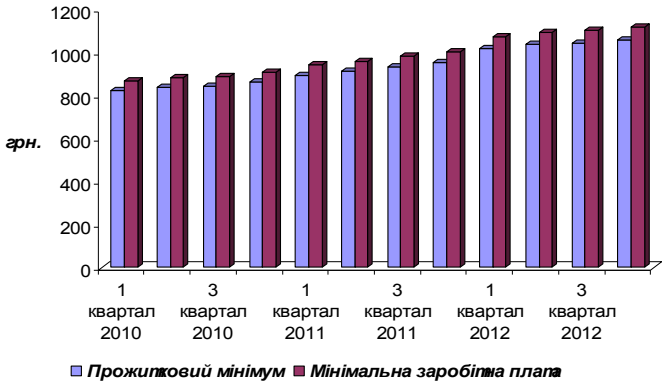

Рис. 2. Динаміка прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної

В нашій країні мінімальна заробітна плата (без урахування сплати податків, а з ними 1026 грн.) перевищує прожитковий мінімум лише на 3,5%. Звісно це доволі суперечливо, адже враховуючи темпи, з якими зростають ціни в реальному житті, то офіційний прожитковий мінімум в Україні значно менший від реального, а мінімальна зарплата розраховується за критеріями, які відрізняються від європейських.

Варто зауважити, що український споживчий кошик не враховує сучасних потреб людини, пов'язаних з технологічними, інтелектуальними, інформаційними змінами в сучасному суспільстві. Показники, за якими розраховуються соціальні стандарти, були затверджені у 2000 році. Зрозуміло, що за такий тривалий період часу потреби середньостатистичного українця змінилися, ну а ціни з 2000 року змінились у рази.

Про низький рівень життя населення України свідчить індекс купівельної спроможності, згідно з яким Україна у 2012 році посідала 39 місце у Європі. Нижче купівельна спроможність була лише у громадян Молдови. У 2012 році 4,5% українців витрачають менше 5 доларів на день.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Вищезазначене свідчить, що спрямовані на соціальний захист населення державні заходи населення не дали позитивного результату щодо зменшення рівня бідності.

Основними причинами бідності населення України залишаються:

– низький рівень соціальних стандартів та гарантій, а саме, занижений розмір прожиткового мінімуму, відтак і мінімальної заробітної плати, розмірів соціальної допомоги);

– заборгованість із виплат заробітної плати;

– високий рівень безробіття серед молоді та ін..

Отже механізм подолання бідності є недостатньо ефективним, і тому вирішення проблеми в Україні потребує розробки системи комплексних науково-обґрунтованих і більш дієвих заходів, які повинні враховувати профіль, специфіку та особливості формування і поширення бідності, причини її виникнення та засоби її подолання, а саме нової, більш дієвої Стратегії подолання бідності та механізмів її реалізації.

Література

1. Підгорний А. З. , Вітковська К. В. Деякі методологічні аспекти оцінки життєвого потенціалу населення на регіональному рівні [Текст] / А.З.Підгорний, К.В.Вітковська // Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 30 / Одес. держ. екон. ун-т. – Одеса: ОДЕУ – 2008. - №30. – С. 308-314.
2. Підгорний А. З. , Вітковська К. В. Статистичне оцінювання впливу факторів на рівень смертності [Текст] / А.З.Підгорний, К.В.Вітковська // Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 37 / Одес. держ. екон. ун-т. – Одеса: ОДЕУ – 2009. - №37. – С. 129-133.
3. Підгорний А. З. Демографічна статистика. Навчальний посібник. – Одеса, : ОДЕУ, 2010. – 166 с.
4. Вітковська К. В. , Підгорний А.З. Статистичне оцінювання впливу факторів на рівень смертності [Текст] / К.В.Вітковська, А.З.Підгорний // Формування ринкових відносин в Україні / Науково-дослідний економічний інститут. – К: НДЕІ – 2013. - №9/1(148). – С. 62-65.
5. Милашко О.Г. Статистичне оцінювання доходів і витрат домогосподарств за даними системи національних рахунків [Текст] / О.Г.Милашко // Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 30 / Одес. держ. екон. ун-т. – Одеса: ОДЕУ – 2008. - № 30. – С. 247-253.
6. Самотоєнкова О. В. Економічна статистика : навчальний посібник [Текст] / О. В. Самотоєнкова, Ю. О. Ольвінська. – Одеса : ОДЕУ, 2010. – 182 с.
7. Статистичний щорічник України. Статистичний збірник : К. , Державна служба статистики України. 2013. – с. 552

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Л.О.Халаміренко
ст. викладач, ОНЕУ

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ЩОДО АНАЛІЗУ ТА ОЦІНКИ ЯКОСТІ ТРУДОВОГО ЖИТТЯ

Забезпечення гідною роботою працюючого населення сьогодні стало головним завданням МОП, яка визначає гідну працю як можливість для жінок та чоловіків одержати гідну і продуктивну роботу в умовах свободи, рівності, економічної безпеки та людської гідності.

Визначення МОП поняття гідної праці щільно кореспондує із авторським уявленням про змістовне поняття якості трудового життя (ЯТЖ), наведеному у даному дослідженні. Їх подібність полягає у загальному розумінні ЯТЖ як сукупності властивостей і характеристик трудової діяльності, що формують трудову і творчу активність працівника, яка залежить, з одного боку, від можливостей накопичення його людського капіталу, а з іншого, - від ефективного використання як базового, так і новоствореного людського капіталу. Тобто показники формування і розвитку ЯТЖ повинні бути мотиваторами виробничої і трудової активності працівника. З наведеного випливає, що формування ЯТЖ первісно взаємозв'язане з проблемою мотивації персоналу.

Під мотивацією розвитку ЯТЖ слід розуміти процес створення таких стимулів у виробничій діяльності персоналу, які викликають стійку потребу взаємодії соціальних партнерів у напрямку розвитку елементів трудового життя в організації. Тобто мотивація розвитку ЯТЖ виявляється як зацікавлена взаємодія суб'єктів (роботодавців і найманих працівників) соціально-трудових відносин з метою задоволення потреб соціальних партнерів. При цьому мотивацію слід розглядати як динамічний процес формування мотивів поведінки працюючого під впливом багаторівневих чинників.

Мотивація як динамічний процес формування якості життя працюючих має п'ять стадій мотивів:

– актуалізація пріоритетів потреб, їх значущості для соціальних партнерів;

– вибір показників задоволення;

– розробка конкретних заходів учасниками соціально-трудових відносин (СТВ) з обґрунтуванням найбільш ефективних за схемою «витрати-результати»;

– реалізація зобов'язань через СТВ;

– перегляд потреб, їх нова актуалізація в напрямку розвитку ЯТЖ.

Отже, формування і розвиток ЯТЖ є циклічним процесом безперервної взаємодії соціальних партнерів як суб'єктів СТВ у частині покращення трудового життя на різних рівнях управління:

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

– на макрорівні – через регуляторну політику держави;

– на регіональному і галузевому рівнях – через відповідні соціально-трудові відносини угоди;

– на мікрорівні - шляхом колективних трудових договорів у рамках діючої нормативно-законодавчої бази.

Таблиця 1

Система зовнішніх мотиваторів, принципів,
що визначають зміст ЯТЖ та показників гідної праці

Показники гідної праці за визначенням МОП	**Принципи, що визначають зміст ЯТЖ**	**Зовнішні мотиватори, що формують ЯТЖ (стимули до продуктивної праці)**
Можливості ефективної зайнятості	Інноваційність виробничо-трудової сфери	Організація виробництва та управління
Неприпустимі форми праці	Високий рівень організації праці, її змістовність	Організація та змістовність праці
Адекватні заробітки і продуктивність праці	Гідна матеріальна винагорода	Матеріальне стимулювання (гідний дохід, оплата праці)
Рівний доступ до освіти та профнавчання	Безперервність професійно-кваліфікаційного навчання	Професійно-кваліфікаційне та кар'єрне зростання
Безпечні умови праці	Створення сприятливих, безпечних умов праці	Сприятливі, безпечні умови праці
Стабільність та надійність роботи	Забезпечення гарантованої стабільної зайнятості	Гарантована, стабільна зайнятість
Справедливе ставлення до працюючих у сфері зайнятості та виробництві	Сприятливий соціально-психологічний клімат	Соціально-психологічний клімат
Гармонійне сполучення роботи та сімейного життя	Виробнича мобільність	Відповідність займаній посаді (робочого місця) рівню освіти та професійним здібностям
Соціальний діалог і трудові відносини	Демократизація відносин соціального партнерства	Соціально-трудові відносини
Соціально-економічний контекст гідної праці	Соціалізація виробничо-трудової сфери	Реалізація соціальних програм
Соціальний захист працюючого населення	Корпоративна соціальна відповідальність бізнесу	Соціальна солідарність та справедливість

Перше рангове місце за своєю значущістю поділяють показники «організація виробництва та управління», який відображає стан соціально-економічної ситуації, та оплата праці.

З позицій виявлення шляхів державного регуляторного впливу на покращення якості життя працюючих найбільший інтерес представляють показники, що мають статистичне вимірювання. До них відносяться за одержаним рангом значущості гарантована стабільна зайнятість, сприятливі, безпечні умови праці, професійне та кар'єрне зростання.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Перша група макрорівневих показників є похідними від рівня соціально-економічного розвитку країни (регіону). Вони є першопричиною формування всіх інших показників, що створюють високу ЯТЖ. До них, наприклад, відноситься ВВП, національний дохід тощо.

Друга група показників характеризує вплив на рівень ЯТЖ гідної справедливої матеріальної винагороди за продуктивну працю. Вона визначає дію на ЯТЖ показників матеріального стимулювання (оплати праці). За значущістю оплата праці значно випереджає третє рангове місце (8,63 бали проти 6,45 бала).

Третя група чинників при формуванні ЯТЖ є найбільш специфічною тому, що показники, які складають такий зовнішній мотиватор як „продуктивна зайнятість", мають свої стимулюючі особливості. Як показали соціологічні дослідження, респондентами «продуктивна» як само й „ефективна зайнятість" на робочому місці розглядається з позицій гарантій стабільної зайнятості та реалізації ефективних нетрадиційних форм зайнятості. При цьому статистичні показники, які характеризують продуктивну зайнятість є такі, що відображають картину використання робочого часу. Їх актуальність із введенням погодинної оплати праці знижується, тому в роботі докладно не розглядається.

Четверта група показників входить до складу зовнішнього мотиватора, що пов'язаний зі створенням сприятливих, безпечних умов праці на виробництві.

П'ята група показників створює мотиваційне поле професійно-кваліфікаційного та кар'єрного зростання через професійне навчання на виробництві.

Таким чином, на підставі теоретичного аналізу розроблена та ідентифікована система зовнішніх мотиваторів, принципів формування змісту ЯТЖ з показниками гідної праці за визначенням МОП.

Література

1. Статистичний щорічник України. Статистичний збірник : К. , Державна служба статистики України. 2013. – с. 552
2. Халаміренко Л. О. Економіко-статистичний аналіз оплати праці як складової якості трудового життя [Текст] //Науковий збірник №12(191) - Одеса – 2013. – С. 11-20.
3. Підгорний А. З. Методика розрахунку індексів економічного розвитку регіонів [Текст] / А. З. Підгорний, Т. В. Уманець // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2005. – №
4. Підгорний А. З. Моніторинг диференціації доходів населення на регіональному рівні [Текст] / А. З. Підгорний, К. В. Вітковська // Формування ринкових відносин. К. : Науково-дослідний економічний інститут. – 2013. – № 9/1(148). – С. 62-65.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Милашко О.Г.
к.е.н., доцент, ОНЕУ

ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ ЗА ДАНИМИ ЗАСОБІВ РОЗМІЩУВАННЯ

У відповідності з Методологічними положеннями зі статистики туризму в статистичну звітність України в 2011 р. введено категорію «колективні засоби розміщування» (КЗР). Колективні засоби розміщування стали розглядатися як однорідна статистична сукупність. Її однорідність обумовлена основною загальною метою всіх КЗР – розміщування відвідувачів. До 2011 р. кожний з типів КЗР (готелі та аналогічні засоби розміщування і спеціальні засоби розміщування) розглядався окремо та характеризувався за допомогою різних груп показників. Нововведення 2011 р. обумовили певні труднощі при здійсненні статистичного дослідження тенденцій розвитку колективних засобів розміщування через непорівнянність у часі деяких їхніх характеристик.

Колективні засоби розміщування є об'єктом дослідження вітчизняних та зарубіжних учених. Їхні роботи присвячені проблемам вивчення стану та перспектив розвитку курортно-рекреаційного комплексу, питанням діагностики готельного господарства, цінової політики готельних послуг, інвестиційної привабливості готельного бізнесу. Відповідні дослідження неможливі без широкого використання статистичних методів. Статистична методологія як основа характеристики тенденцій, взаємозв'язків, аналізу впливу факторів є предметом вивчення багатьох економістів і статистиків [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7].

До 2011 р. для готелів, санаторіїв та інших засобів розміщування не передбачалася окрема форма звітності для фізичних осіб-підприємців. Це одна з вірогідних причин того, що до 2011 р. вони не були суцільно охоплені статистичним спостереженням. Цей факт обумовив непорівнянність у часі практично всіх характеристик засобів розміщування до 2010 р. (включно) і починаючи з 2011 р. Так в Україні кількість готелів та аналогічних засобів розміщування на кінець 2010 р. за даними офіційних статистичних джерел складала 1731 заклад, а на кінець 2011 р. – 3162 заклади. Порівнювати ці цифри неможна. Нами здійснювалися дослідження тенденцій розвитку показників туристопотоку за даними готелів та аналогічних засобів розміщування за окремі періоди до 2010 р. [8; 9; 10; 11]. Період 2011-2012 рр. слід аналізувати окремо.

Дані, представлені в табл. 1, дозволяють зробити висновки про збільшення в 2012 р. порівняно з 2011 р. на 2,7 % загальної кількості КЗР України. Це збільшення обумовлено лише зростанням кількості спеціалізованих засобів розміщування (СЗР). За відповідний період кількість готелів та аналогічних засобів розміщування (ГАЗР) зменшилася на 0,6 %. Питома вага готелів та аналогічних засобів розміщування в

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

загальній кількості КЗР у 2012 р. складала 52,0 % і зменшилася порівняно з 2011 р. на 1,8 в. п.

Таблиця 1

Динаміка основних показників
колективних засобів розміщування України

Рік	Кількість КЗР			Кількість розміщених, тис. осіб		
	усього	у тому числі		усього	у тому числі у	
		ГАЗР	СЗР		ГАЗР	СЗР
2011	5882	3162	2720	7426,9	4656,8	2770,1
2012	6041	3144	2897	7887,4	4983,9	2903,5

КЗР є одним із джерел даних про туристські потоки. Найважливішим показником туристопотоку за інформацією колективних засобів розміщування є кількість розміщених (таблиця 1). На основі її даних можна підрахувати, що в 2012 р. порівняно з 2011 р. загальна кількість розміщених у колективних засобах України збільшилася на 460,5 тис. осіб або на 6,2 %. Аналіз цієї ж таблиці дозволяє констатувати, що питома вага розміщених у готелях та аналогічних засобах розміщування в загальній кількості розміщених у 2012 р. складала 63,2 % і збільшилася порівняно з 2011 р. на 0,5 в. п.

Звернемо увагу на інформацію, отриману ще з двох джерел даних про туристські потоки: це дані Адміністрації Держприкордонслужби України та інформація Держстату України (надається суб'єктами туристичної діяльності) (табл. 2).

Таблиця 2

Туристичні потоки (тис. осіб)

Рік	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон – усього	Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну – усього	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності – усього	Із загальної кількості туристів		
				іноземні туристи	туристи – громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2011	19773	21415	2200	234	1250	716
2012	21433	23013	3033	270	1956	807

Назва табл. 2 відповідає назві подібної таблиці, що міститься на сайті Держстату. Проте при аналізі її даних треба враховувати наступне. Показники «кількість громадян України, які виїжджали за кордон» та «кількість іноземних громадян, які відвідали Україну», характеризують не тільки рух туристів і одноденних відвідувачів, але й рух інших подорожан. Інформація Адміністрації Держприкордонслужби України містить дані про осіб, які виїжджають на постійне місце проживання, на роботу, яка оплачується в місці перебування, дані про рух дипломатів, консулів, військових та про інших осіб, які не є туристами. Тому цифри, відображені

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

в табл. 2, характеризують не кількість зарубіжних та іноземних туристів, а загальну кількість зарубіжних та іноземних подорожан.

Разом з тим, дані табл. 2 про кількість іноземних, внутрішніх та зарубіжних туристів мають відношення тільки до тих осіб, які скористалися послугами суб'єктів туристичної діяльності.

Обсяг туристопотоку впливає на виручку від реалізації послуг колективних засобів розміщування (загальну вартість перебування).

Для кількісного оцінювання ролі чинників виручки від реалізації послуг КЗР побудовано функціональну мультиплікативну модель загальної вартості перебування (QP). Факторами в цій моделі виступають кількість розміщених осіб (O); середня тривалість перебування одного розміщеного (D); середня ціна одноденного перебування (P). Функціональна модель має такий вигляд:

$$QP = O \times D \times P$$

Її можна записати і таким чином:

$$QP = O \times \frac{Q}{O} \times \frac{QP}{Q}$$

де Q – кількість ночівель.

Метод ланцюгових підстановок у рамках індексного аналізу дозволяє дослідити вплив факторів-множників на зміну результативного показника.

Нами здійснено відповідний аналіз та оцінено зміну в 2012 р. порівняно з 2011 р. вартості перебування в колективних засобах розміщування Одеської області – загальну, а також таку, що пояснюється впливом окремих чинників. Результати аналізу наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Результати факторного аналізу мультиплікативної моделі загальної вартості перебування в колективних засобах розміщування

Фактор	Факторний приріст у 2012 р.		Питома вага фактора в загальному прирості, %
	абсолютний, тис. грн.	відносний, %	
Кількість розміщених	19329,0	2,8	21,2
Середня тривалість перебування	45671,7	6,7	50,8
Середня ціна одноденного перебування	25240,3	3,7	28,0
Усього	90241,0	13,2	100,0

Розрахунки, наведені в табл. 3, свідчать, що в 2012 р. найбільший відсоток приросту вартості перебування (50,8 %) було отримано за рахунок збільшення середньої тривалості перебування; позитивним є вплив і двох інших факторів – кількості розміщених і середньої ціни одноденного перебування.

Узагальнюючий аналіз інтенсивності розвитку туристопотоку та інших характеристик колективних засобів розміщування, включаючи данні

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

останніх років, можливий, на наш погляд, лише на основі середніх та відносних величин.

Література

1. Галасюк С. С. Структура ринку засобів розміщення Одеського регіону / С. С. Галасюк, О. В. Гусєва // Науковий вісник: Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Вип. 18 (52). – Одеса : ОДЕУ, 2008. – С. 3-13.
2. Подгорный А. З. Статистика : учебное пособие для иностранных студентов / А. З. Подгорный, О. Г. Мылашко, С. М. Киршо, Н. М. Шилофост. – Одесса : Атлант, 2012. – 194 с.
3. Підгорний А. З. Деякі методологічні аспекти оцінки життєвого потенціалу населення на регіональному рівні / А. З. Підгорний, К. В. Вітковська // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. пр. / ред. М. І. Звєряков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2008. – Вип. 30. – С. 308-314.
4. Самотоєнкова О. В. Економічна статистика : навчальний посібник / О. В. Самотоєнкова, Ю. О. Ольвінська. – Одеса : ОДЕУ, 2010. – 182 с.
5. Семенова К. Д. Проблеми індексного аналізу економічних показників / К. Д. Семенова // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. пр. / голов. ред. М. І. Звєряков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2009. – Вип. 35. – С. 453-457.
6. Семенова К. Д. Статистика підприємств : навчальний посібник / К. Д. Семенова, Л. М. Карпенко. – Одеса : Атлант, 2009. – 348 с.
7. Погорєлова Т. В. Авторегресійний аналіз іноземних інвестицій в Україну / Т. В. Погорєлова, А. В. Піскун // Науковий вісник. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки : економіка, політологія, історія. – 2010. – № 16 (117). – С. 145–154.
8. Милашко О. Г. Статистичний аналіз стану та розвитку підприємств готельного господарства Одеської області / О. Г. Милашко // Науковий вісник. Одеський держ. екон. ун-т. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Вип. 13 (114). – Одеса, 2010. – С. 143-150.
9. Милашко О. Г. Характеристика показників експлуатації підприємств готельного господарства Одеського регіону / О. Г. Милашко, К. Д. Семенова // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. пр. / голов. ред. М. І. Звєряков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса : ОДЕУ, 2001. – Вип. 9. – С. 355-360.
10. Милашко О. Г. Статистичні аспекти оцінювання стану та розвитку сфери туризму / О. Г. Милашко, О. П. Русєва // Методологія статистичного забезпечення розвитку регіону : монографія / за заг. ред. канд. економ. наук, професора А. З. Підгорного. – Одеса : Атлант, 2012. – С. 43-71.
11. Милашко О. Г. Статистичне оцінювання засобів розміщування Одеської області / О. Г. Милашко // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. пр. / голов. ред. М. І. Звєряков; Одеський нац. екон. ун-т. – Одеса, 2013. – Вип. 1 (48). – С. 264-270.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Погорєлова Т.В.,
к.е.н, доцент, ОНЕУ
Микитишина Г.Ю.,
аспірантка, ОНЕУ

Інвестиційна привабливість регіонів України та методи її статистичної оцінки

На сьогодні в Україні триває криза, яка охопила усі сфери суспільного життя: політичну, економічну, соціальну, та призвела до погіршення потенціалу країни. У руслі означених тенденцій Україну зараховано до слаборозвинених країн, де виробництво потребує високого рівня матеріальних, трудових та енергетичних затрат. Тому для покращення стану, в якому існує країна, потрібні значні інвестиції, як зовнішні, так й внутрішні. Завдяки припливу додаткового капіталу на будь-якому рівні економіки можна забезпечити економічне зростання шляхом впровадження новітніх технологій, оновлення економічної бази, відтворити оптимальні структурні пропорції в економіці країни та її регіонів і як наслідок забезпечити повноцінне функціювання господарчих суб'єктів, підвисити конкурентоспроможність національного виробництва. У зв'язку з цим однією з важливіших проблем є створення політико-економічних умов для впровадження інвестиційних проектів та адекватне оцінювання інвестиційних об'єктів.

Залучення інвестицій в українські підприємства пов'язане з інвестиційною привабливістю об'єкта інвестування. Саме тому першим кроком під час прийняття інвестиційного рішення є оцінка інвестиційної привабливості потенційного об'єкта інвестування.

У сучасній літературі існує багато точок зору на визначення інвестиційної привабливості [1],[2],[3],[4]. Розглядають інвестиційну привабливість підприємства, галузі, території. На наш погляд всебічно охоплює та розкриває суть цього поняття таке визначення. Інвестиційна привабливість країни (чи її регіонів) — це сукупність політичних, соціальних, інституціональних, екологічних та економічних умов функціонування регіону, що забезпечують стабільність інвестиційної діяльності вітчизняних і зарубіжних інвесторів.

За даними Державної служби статистики України, за підсумками дев'яти місяців 2013 р. найпривабливішими для інвесторів стали Київ, Дніпропетровська, Донецька, Харківська та Київська області. У них вклали 27 млрд. дол. США, 8,9 млрд. дол. США, 3,3 млрд. дол. США, 2,2 млрд. дол. США і 1,8 млрд. дол. США відповідно за весь період інвестування. Всього за 2013 р. в економіку України було вкладено 2,9 млрд. дол. США прямих іноземних інвестицій, що удвічі менше від показника 2012 року. На кінець 2013 року основними інвесторами України залишаються такі країни, як Кіпр - 19,036 млрд. доларів, Німеччина - 6,292 млрд. доларів,

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Нідерланди - 5,562 млрд. доларів, РФ - 4,287 млрд. доларів. На ці країни припадає майже 83% від загального обсягу прямих інвестицій [5].

Аналіз наявних науково-практичних методик щодо оцінювання інвестиційної привабливості регіонів дозволив визначити такі фактори та коло економіко-статистичних показників, що їх характеризують:

1. Загальноекономічний розвиток регіону (обсяг валового регіонального продукту на душу населення, частка регіону у валової доданої вартості країни; обсяг виробленої промислової продукції на душу населення; обсяг виробництва сільськогосподарської продукції на душу населення; кількість зайнятих економічною діяльністю; обсяг капітальних інвестицій на душу населення).

2. Розвиток ринкових відносин та комерційної інфраструктури регіону (частка компаній недержавних форм власності у загальній кількості виробничих підприємств регіону; кількість спільних компаній і фірм із зарубіжними партнерами; кількість банківських установ, страхових компаній та товарних бірж на території регіону).

3. Розвиток інвестиційної інфраструктури регіону (виробництво енергетичних ресурсів на душу населення; кількість залізничних шляхів сполучення у розрахунку на 100 км^2 території; щільність автомобільних шляхів з твердим покриттям на 100 км^2 території).

4. Демографічна характеристика регіону (кількість населення; загальні коефіцієнти приросту (скорочення) населення; співвідношення міських і сільських жителів в регіоні).

5. Рівень криміногенних, екологічних та інших ризиків (рівень економічної злочинності в розрахунку на 100 тис. жителів; частка підприємств зі шкідливими викидами, що перевищують гранично допустимі норми, в загальній кількості промислових підприємств; частка незавершених будівельних об’єктів у загальній кількості розпочатих будівельних об’єктів за останні 3 роки) [6],[7],[8].

Зауважимо, що означені показники максимально відображують інвестиційну привабливість регіону та відповідають принципам достатності (всебічно характеризують регіони), припустимої мультиколінеарності (небажане дублювання показників), достовірності вихідної інформації (використання статистичних даних) [9],[10].

Під час відбору та формування матриці вихідних даних щодо інвестиційної привабливості регіону виникає проблема стиску ознакового простору та визначення кореляційних зв’язків між факторами та показниками, що їх характеризують. В якості головного інструменту оцінювання пропонуємо використовувати метод канонічних кореляцій.

Канонічна кореляція – це кореляція між лінійними комбінаціями групи результативних показників ($Y_1, Y_2, ..., Y_S$) та групи факторних ($X_1, X_2, ..., X_m$) показників.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Головною метою канонічного аналізу є розрахунок невідомих коефіцієнтів $\alpha_j (j = \overline{1,s})$та $\beta_k (k = \overline{1,m})$, таким чином, щоб коефіцієнти парної кореляції між канонічними змінними були максимальними.

Канонічні кореляції визначаються таким чином, щоб відповідні до них канонічні змінні мали таки властивості: 1) стандартизованість, тобто середні значення змінних дорівнюють нулю, а дисперсії одиниці; 2) ортогональність, тобто кожна з множин $Y_1, Y_2, ..., Y_S$ та $X_1, X_2, ..., X_m$ лінійно незалежна; 3) ранжированість, тобто канонічні змінні упорядковані в міру спадання відповідних канонічних коефіцієнтів кореляції; 4) компактність, тобто число використаних під час аналізу пар канонічних змінних значно менше числа результативних показників S. Очевидно, що найбільше практичне значення мають перші канонічні кореляції, яким відповідає максимальний канонічний коефіцієнт кореляції.

Таким чином, канонічний аналіз представляє собою поєднання методів кореляційного, дисперсійного та багатовимірного статистичного аналізу показників інвестиційної привабливості регіонів [9], [10], [11],[12].

У дослідженні метод канонічних кореляцій реалізовано для п'яти залежних змінних (S=5) та показників, що їх характеризують (m=16), за 2012 р. по кожному економічному регіону України. Таким чином сформована матриця вихідних даних, розміром 9х21. Усі розрахунки виконувались за допомогою спеціальних комп'ютерних програм. Результати наведено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Стандартизовані значення результативних факторів та канонічних змінних для регіонів України у 2012 р.

Економічний регіон	Z_{Y_1}	Z_{Y_3}	Z_{Y_4}	$\overline{Z_Y}$
1. Карпатський	0,017	0,025	-0,680	0,411
2. Північно-західний	0,250	-0,560	0,421	0,236
3. Подільський	0,038	0,357	0,050	0,347
4. Столичний	1,710	0,569	0,989	1,995
5. Центрально-український	1,008	0,858	1,021	1,928
6. Північно-Східний	0,569	0,159	-0,360	0,154
7. Причорноморський	1,215	0,852	0,564	1,705
8. Придніпровський	1,320	0,251	1,020	1,058
9. Донецький	1,088	1,014	0,760	1,780

Канонічна змінна $\overline{Z_Y}$ інтерпретується як комплексна інвестиційна привабливість регіону, яка складається з обсягу валового регіонального продукту на душу населення (Y_1), виробництва енергетичних ресурсів на душу населення регіону (Y_3), кількості населення (Y_4). Вирішальну роль у формуванні інвестиційної привабливості регіонів серед вихідних даних грає загальноекономічний розвиток регіону.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Таким чином, провідними в інвестиційної привабливості серед регіонів України в 2012 р. виступає Столичний район (Київська, Чернігівська та Житомирська області), Причорноморський, Придніпровський та Донецький райони. Вони відрізняються більш високими значеннями канонічної змінної.

Розглянутий статистичний підхід до визначення інвестиційної привабливості може стати надійною базою для потенційних інвесторів у виборі напрямків та об'єктів інвестування.

Література

1. Задніпрянна Т. С. Інвестиційна привабливість України / Т. С. Задніпрянна // Гуманітарний вісник ЗДІА. – Запоріжжя : ЗДІА, 2010. – Випуск 42. – С. 196 – 201

2. Степаненко С. В. Інвестиційна привабливість регіонів та інноваційна політика в контексті сталого економічного зростання / С. В. Степаненко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/.../10.pdf

3. Милашко О. Г. Статистичний аналіз стану та розвитку підприємств готельного господарства Одеської області / О. Г. Милашко // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Одеса : ОДЕУ, 2010. – Вип. 13 (114). - С. 143-150.

4. Погорєлова Т. В. Авторегресійний аналіз іноземних інвестицій в Україну / Т. В. Погорєлова, А. В. Піскун // Науковий вісник. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки : економіка, політологія, історія. – 2010. - № 16 (117). – С. 145–154.

5. STATE STATISTICS SERVICE OF UKRAINE. Статистичний збірник. «Регіони України». 2013. Частина I, II. Statistical publication. Regions of Ukraine. 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ird.gov.ua/1/zb_reg2_2013.pdf

6. Погорєлова Т. В. Статистичні аспекти оцінювання прямих іноземних інвестицій в Україну / Т. В. Погорєлова, Т. С. Корольова // Методологія статистичного забезпечення розвитку регіону: монографія / за заг. ред. канд. економ. наук, професора А. З. Підгорного. – Одеса : Атлант, 2012. – С. 72-92.

7. Самотоєнкова О. В. Оцінка показників соціально-економічної ефективності ринкових процесів / О. В. Самотоєнкова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / ред. М. І. Звєряков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2006. – Вип. 23. - С. 287- 291.

8. Янковой А. Г. Многомерный анализ в системе STATISTICA / А. Г. Янковой. – Одесса : Оптимум, 2001. Вып. 1 – 216 с.

9. Погорелова Т. В. Многомерные методы – инструмент статистического анализа экономики предприятий / Т. В. Погорелова // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: Матеріали першої міжнар. наук.-практ. конф. (18-19 жовтня 2012 р.). – Одеса : Атлант, 2012. – С. 460-461.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Самотоєнкова О.В.,
к. е. н., доцент, ОНЕУ

МЕТОДИ ОЦІНКИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОМИСЛОВОСТІ

У даний час економічне зростання держав багато в чому забезпечується рівнем розвитку інноваційної діяльності у всіх сферах економіки і, головним чином, в промисловості. Частка нових або вдосконалених технологій, продукції, устаткування в розвинених країнах складають від 70 до 85% приросту валового внутрішнього продукту [1].

Інноваційна діяльність – це процес, направлений на реалізацію результатів завершених наукових досліджень і розробок в новий або вдосконалений продукт, який реалізується на ринку, в новий або у вдосконалений технологічний процес, який використовується в практичній| діяльності, а також пов'язані з цим додаткові наукові дослідження і розробки.

Види інновацій розглядають за багатьма ознаками, які покладено в основу класифікації залежно від об'єкту і завдань дослідження.

Узагальнену класифікацію інновацій дає проф. Ю.В. Яковець у книзі «Эпохальные инновации XXI века» [2]. Відповідно до цієї класифікації відокремлюють три групи інновацій: за сферами діяльності, за рівнем новизни, за простором дії. За сферами діяльності виділяють інновації технологічні, екологічні, економічні, соціально-економічні, державно-правові, у сфері оборони і безпеки, у духовній сфері; за рівнем новизни – епохальні, базисні (фундаментальні), вдосконалюючи, мікроінновації, псевдоінновації; за простором дії – глобальні, цивілізаційні, національні, регіональні, локальні, точкові.

З інноваційною діяльністю пов'язано появу венчурного капіталу. Це ризиковий капітал і інвестиції в науково-технічний розвиток. Розрізняють два типи венчурних компаній. Є компанії, які, ризикуючи більше, забезпечують собі контрольний пакет акцій у високотехнологічному підприємстві, яке тільки почало свою діяльність. Венчурні інвестори інтенсивно фінансують таке підприємство саме на початковому етапі, прогнозуючи його майбутній розвиток.

Інші компанії вибирають стратегію постійної присутності в бізнесі підприємства, яке інвестують. Їх мета – робота на перспективу, пошук і реалізація нових перспективних ідей і розробок, які можуть забезпечити значний прибуток; підбір висококваліфікованих інтелектуальних кадрів, пошук нових ринків збуту та інше.

Для оцінки розвитку інноваційної діяльності статистика використовує всю сукупність методів, зокрема, методи відносних і середніх величин, показники варіації, показники динаміки, індекси, кореляційно-регресійний аналіз [3, 4, 5, 6].

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Для оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємств і її впливу на ефективність виробництва розраховують такі показники, як рентабельність інвестицій в розвиток інноваційної діяльності, термін окупності інноваційних вкладень, облікову норму прибутку, визначають вплив окремих факторів на зміну прибутку інноваційно активних підприємств [3].

За останні роки інноваційна активність промислових підприємств України значно підвищилась. За даними статистичного щорічника України [10] розраховано показники інноваційної діяльності в промисловості, які наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Показники інноваційної діяльності у промисловості України

Показники	2006 р.	2008 р.	2010 р.	2012 р.
1. Кількість промислових підприємств, які впроваджують інновації, всього	996	1160	1462	1758
- в % до загальної кількості підприємств	11,4	13,0	13,8	17,4
Індекс динаміки кількості підприємств, %	…	116,5	126,0	120,2
2. Об'єм інноваційних витрат у промисловості (у фактичних цінах, млн. грн.)	6160,0	11994,2	8045,5	11480,6
Індекс динаміки, %	…	194,7	67,1	142,7
3. Об'єм реалізованої інноваційної продукції (у факт. цінах, млн. грн.)	30892,7	45830,2	33697,6	36157,7
Індекс динаміки, %	…	148,4	73,5	107,3
4. Чистий прибуток промислових підприємств, які впроваджували інновації (у фактичних цінах, млн. грн.)	22186,2	27068,8	20561,7	19741,7
Індекс динаміки, %	...	124,8	76,0	96,0
5. Освоєно виробництво нових видів продукції, найменувань	2408	2446	2410	3403
Індекс динаміки, %	…	101,6	95,6	141,2
6. Впроваджено нових технологічних процесів	1145	1647	2043	2188
Індекс динаміки, %	…	114,5	124,0	108,0
7. Об'єм реалізованої інноваційної продукції в середньому на 1 грн. витрат на інновації, грн.	5,02	3,82	4,19	3,15
Індекс динаміки, %	…	76,1	109,7	75,2
8. Рентабельність інноваційних витрат, %	360,2	225,7	255,1	172,0
Індекс динаміки, %	…	62.3	113,0	67,4

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Дані таблиці 1 показують, що кількість промислових підприємств, які впроваджують інновації, постійно збільшується. У 2012 році в порівнянні з 2006 роком таких підприємств стало більше на 762 або на 76,5%. Зростає і питома вага інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств – з 11,4% у 2006 році до 17,4% у 2012 році.

Тенденція до зростання характерна також для показників кількості найменувань нових видів продукції та кількості впроваджених нових технологічних процесів. Якщо у 2006 році було освоєно 2408 найменувань нових видів продукції, то у 2012 році вже 3403, тобто майже на тисячу більше. Кількість впроваджених нових технологічних процесів зросла з 1145 у 2006 році до 2188 у 2012 році, тобто на 1043 процеси або на 92,0 %.

На рис. 1 графічно зображено динаміку загального обсягу інноваційних витрат у промисловості, загального обсягу реалізованої інноваційної продукції та обсягу реалізованої принципово нової продукції.

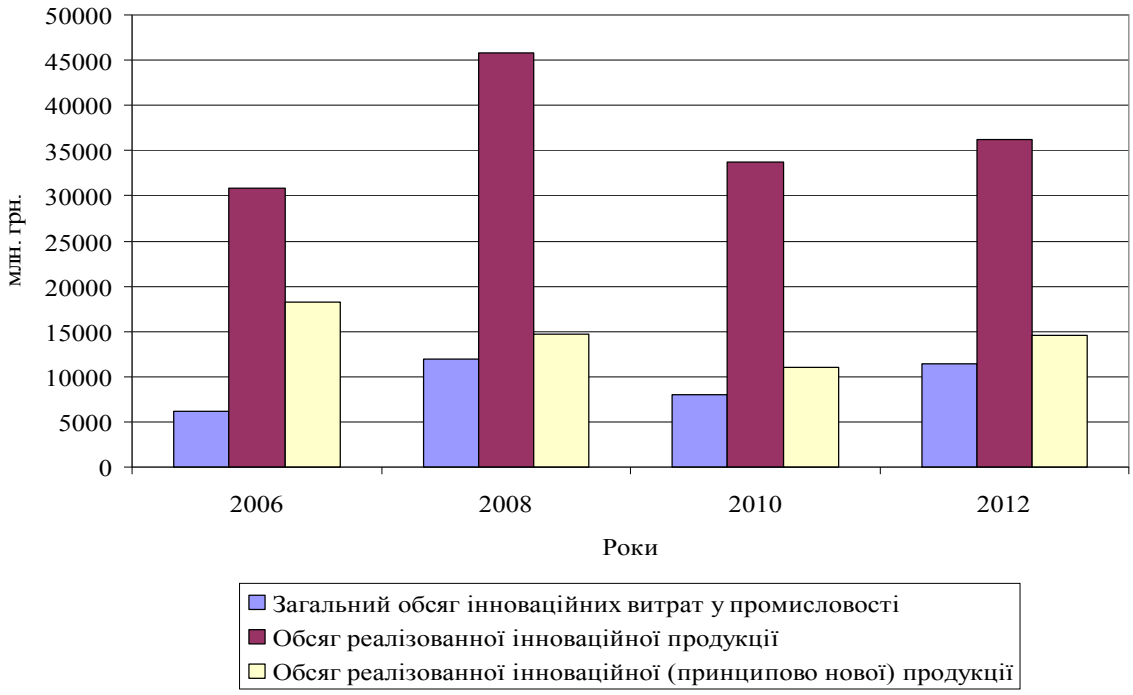

Рис. 1. Динаміка показників інноваційної діяльності в промисловості

Як бачимо на рис. 1, найбільший об'єм інноваційних витрат і найбільший об'єм реалізованої інноваційної продукції були в промисловості України у 2008 році. У 2009 - 2010 роках відбулося зниження цих показників, що в першу чергу пояснюється загальною економічною кризою. Зростання, яке відбулося у 2012 році, ще не дозволило досягти рівня 2008 року.

Якщо проаналізувати показники інноваційної діяльності в середньому на одне підприємство, то можна відмітити майже таку ж тенденцію (рис. 2). Найкращими були показники у 2008 році: інноваційні вкладення в середньому на одне підприємство становили 10,340 млн. грн.,

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

при цьому обсяг реалізованої інноваційної продукції складав 39,509 млн. грн. У 2010 році відбулося значне зменшення цих показників, при середніх інноваційних витратах на одне підприємство 5,503 млн. грн., середній обсяг реалізації інноваційної продукції складав 29,049 млн. грн. Але слід відмітити, що у 2010 році в порівнянні з 2008 роком збільшилась віддача витрат на інновації, на кожну гривню інноваційних витрат було отримано 4,19 грн. реалізованої інноваційної продукції проти 3,82 грн. У 2012 році середній обсяг інноваційних вкладень на одне підприємство збільшився, але обсяг реалізованої інноваційної продукції зменшився, що призвело до зменшення показника віддачі витрат до 3, 15 грн. – це найнижчий показник за період з 2006 року.

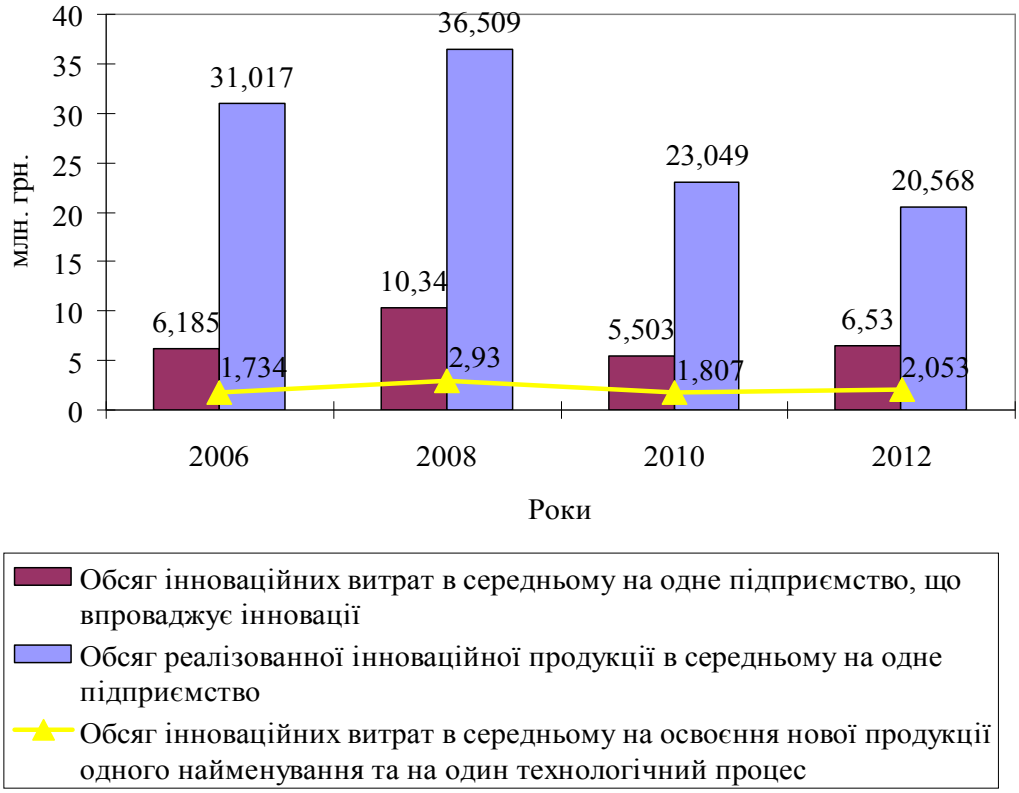

Рис. 2. Показники інноваційних витрат і реалізованої інноваційної продукції в середньому на одне підприємство

Аналіз показників рентабельності інвестиційних вкладень в інновації показав, що найбільший рівень рентабельності було досягнуто у 2006 році – 360,2%, тобто на кожні 100 грн. витрат на інновації було отримано 360,2 грн. чистого прибутку. У наступних роках рівень рентабельності зменшувався і досяг найнижчого значення у 2012 році – 172,0%. Але, незважаючи на це, рентабельність інноваційних вкладень достатньо висока, що свідчить про доцільність інвестицій в інновації. Крім того, враховуючи, що впровадження інновацій іноді потребує певного часу, можливо очікувати зростання рентабельності у наступному році.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Література

1. Федулова Л.І. Інноваційна економіка : підручник. К. : Либідь, 2006, – 480 с.
2. Яковец Ю.В. Эпохальные инновации XXI века. – М. : Экономика, 2004, – 444 с.
3. Самотоєнкова О. В. Економічна статистика : навчальний посібник / О. В. Самотоєнкова, Ю. О. Ольвінська. – Одеса : ОДЕУ, 2010. – 182 с.
4. Самотоєнкова О.В. Розвиток інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні // Економіка підприємства : сучасні проблеми теорії та практики : Матеріали І міжнародної науково-практичної конференції «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики», ОНЕУ, Одеса, 2012. – С. 308 – 309.
5. Самотоєнкова О.В. Використання стратегічних індексів для оцінки конкурентоспроможності підприємств // Економіка підприємства : сучасні проблеми теорії та практики : Матеріали ІІ міжнародної науково-практичної конференції «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики», ОНЕУ, Одеса, 2013. – С. 262 – 263.
6. Ольвінська Ю. О. Розвиток інноваційних малих підприємств в Україні // Економіка підприємства : сучасні проблеми теорії та практики : Матеріали І міжнародної науково-практичної конференції «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики», ОНЕУ, Одеса, 2012. – С. 148 – 149.
7. Статистические методы – междисциплинарный инструмент изучения социально-экономических процессов / Е. В. Витковская, А. З. Подгорный, Ю. О. Ольвинская, Е. В. Самотоенкова, О. Г. Мылашко, Т. В. Погорелова, Е. П. Русева, Е. Д. Семенова // Историк-экономист С.Я.Боровой и проблемы современной истории экономики: к 110-летию со дня рождения С.Я.Борового: монография. - 2013. – С. 211-256.
8. Методологія статистичного забезпечення розвитку регіону : Монографія // За заг. ред. канд. економ. наук, професора А. З. Підгорного – Одеса : Атлант, 2012. – 303 с.
9. Уманець Т. В. Методи і моделі оцінювання розвитку малого бізнесу: мезо- і мікрорівень: Монографія / Т. В. Уманець, Ю. О. Ольвінська, О. В. Лучакова – Донецьк : «ВІК», 2010. – 250 с.
10. Статистичний щорічник України за 2012 рік. Державна служба статистики, 2013. – 561 с.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Ольвінська Ю.О.
к.е.н., доцент, ОНЕУ

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Мале підприємництво один із важливіших факторів розвитку економіки будь-якої країни. Малі підприємства стимулюють структурну перебудову економіки, сприяють розвитку конкуренції, більш активні в інноваційній діяльності, створюють нові робочі місця, насищають ринок товарами та послугами. Вони є джерелом формування «середнього класу», без якого не можливо ефективне функціонування економіки [1].

Аналіз статичних даних та соціологічних опитувань показують, що у сфері становлення та розвитку підприємництва України існує багато проблем. Мале підприємництво в Україні відстає від можливостей та потреб української економіки. Незважаючи на прийняті за останні роки програми підтримки малих підприємств, Україна значно поступає більшості країн з розвинутою ринковою економікою по кількісним і якісним показникам їх розвитку. Більшість проблем, що заважають ефективному розвитку малих підприємств, були вже неодноразово позначені на різних конференціях, нарадах, семінарах тощо. Основні з них – це недосконале законодавство, неефективна політика підтримки розвитку малого підприємництва, нерозвинута ринкова інфраструктура, інфляція, політична та економічна нестабільність [2].

Для підвищення ефективності функціонування українських малих підприємств необхідно чергу проаналізувати сучасний стан та виявити фактори, що стримують їх розвиток. Ефективним інструментом такого аналізу виступають статистичні методи [3, 4, 5, 6].

При аналізі розвитку малого підприємництва необхідно враховувати регіональні особливості. Так, Одеська область у 2012 році посідала перше місце серед південних регіонів за кількістю підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, друге за середньорічною кількістю найманих працівників і третє – за часткою обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) (рис. 1).

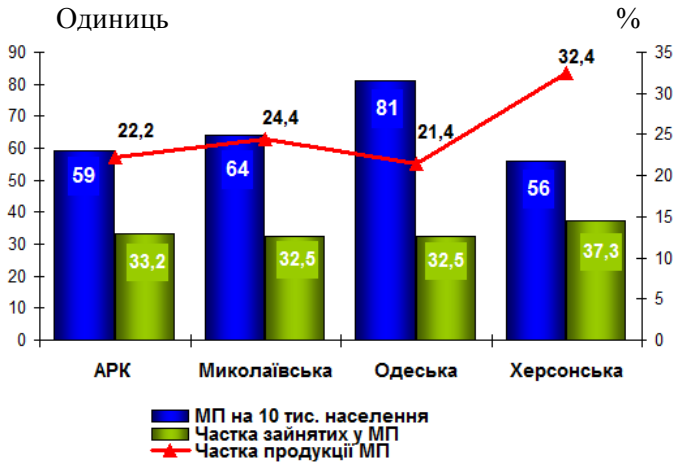

Рис. 1. Показники діяльності МП південних областей України у 2012

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Використовуючи основні показники діяльності малих підприємств можна за допомогою розрахунку зведеного інтегрального індексу оцінити рівень розвитку малого підприємництва [8, с. 189-193].

Для розрахунку інтегрального індексу розвитку малого підприємництва по районах Одеської області спочатку були розраховані часткові індекси, які представлені наступною системою показників:

X_1 – кількість малих підприємств , одиниць;

X_2 – кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць;

X_3 – середньорічна кількість найманих працівників, осіб;

X_4 – середньомісячна заробітна плата найманих працівників, грн.;

X_5 – питома вага обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств до загального обсягу реалізації міста або району, %;

X_6 – обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) в середньому на одне підприємство, тис. грн.;

X_7 – обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) в середньому на одного найманого працівника, тис. грн.;

X_8 – зарплатоємність реалізованої продукції (робіт, послуг), грн.;

X_9 – валові капітальні інвестиції в середньому на одне підприємство, що здійснювало інвестиції, тис. грн.;

X_{10} – питома вага інвестицій малих підприємств у загальному обсязі валових капітальних інвестицій підприємств регіону, %.

З метою збереження однорідності сукупності, що досліджується, з переліку мікрорегіонів були виключені міста Одеса, Білгород-Дністровський, Ізмаїл, Іллічівськ, Котовськ, Южний. Райони були розділені на п’ять груп за рівнем розвитку малого підприємництва. Групування показало, що 17 районів (68 % від загальної кількості) мають низький і дуже низький рівень розвитку малого підприємництва, ще 5 районів увійшли до групи з середнім рівнем і тільки 3 райони (Біляєвський, Комінтернівський і Овідіопольский) мають високий і дуже високий рівень, що пояснюється виключно їх місцезнаходженням – це райони пригородньої зони м. Одеси.

Використання інтегральних показників дозволило нам проаналізувати розвиток малого підприємництва не тільки по районах області, а й за видами економічної діяльності, для чого при побудові інтегрального індексу були розраховані часткові індекси розвитку малого підприємництва за наступними показниками:

X_1 – кількість підприємств, одиниць;

X_2 – середньорічна кількість найманих працівників, тис. осіб;

X_3 – середньомісячна заробітна плата найманих працівників, грн.;

X_4 – обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) у % до загального обсягу реалізації відповідного виду економічної діяльності, %;

X_5 – обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) в середньому на одне підприємство, тис. грн.;

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

X_6 – обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) в середньому на одного найманого працівника, тис. грн.;

X_7 – операційні витрати на одиницю реалізованої продукції (робіт, послуг), коп./грн.;

X_8 – матеріаловіддача реалізованої продукції (робіт, послуг), грн.;

X_9 – зарплатоємність реалізованої продукції (робіт, послуг), грн.;

X_{10} – валові капітальні інвестиції в середньому на одне підприємство, що здійснювали інвестиції, тис. грн.;

X_{11} – питома вага кількості найманих працівників у загальній кількості таких працівників відповідного виду економічної діяльності, %;

X_{12} – питома вага підприємств, що отримали прибуток у загальній кількості підприємств відповідного виду економічної діяльності, %.

Отримані дані було згруповано в три групи: з низьким, середнім та високим рівнем розвитку. Аналізуючи отриманні результати зведеного інтегрального індексу розвитку малого бізнесу за видами економічної діяльності слід відмітити, що у 2012 році до групи з низьким рівнем розвитку потрапило 75 % видів економічної діяльності: рибальство, рибництво; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги; освіта; промисловість; сільське господарство, мисливство, лісове господарство; діяльність транспорту та зв'язку; діяльність готелів та ресторанів; надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту; будівництво.

До групи з середнім рівнем розвитку належать 16,7% діяльності: фінансова діяльність, торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку; до групи з високим рівнем розвитку входять 8,3 % видів діяльності: операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям. [10, с. 133].

Для визначення зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на діяльність малих підприємств доцільно використовувати метод рангової кореляції, який дозволяє кількісно оцінити атрибутивні фактори, що стримують розвиток малих підприємств. [10, с. 133].

За допомогою метода рангової кореляції, на основі анкетного опитування керівників малих підприємств, що проводилось серед підприємців Одеської області, стало можливим проаналізувати взаємозв'язки між ознаками і ступінь узгодженості відповідей керівників малих підприємств стосовно основних проблем у сфері малого підприємництва.

Так, проаналізував результати анкетного опитування керівників малих підприємств Одеської області були виявленні найбільш гострі й актуальні проблеми у сфері малого підприємництва. Серед проблем, що виникають у сфері функціонування малих підприємств, найбільш актуальними підприємці назвали:

– відсутність коштів на інвестування;

– умови зовнішнього фінансування малих підприємств;

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

– стан (ефективність) структур підтримки підприємництва;

– відсутність необхідної інформації про джерела можливої підтримки суб'єктів підприємництва;

– стан законодавства, що регулює загальні моменти функціонування підприємства;

– стан податкової системи.

Усі з опитаних підприємців, незважаючи на сферу економічної діяльності, були згодні у визначенні проблем, що заважають ефективному функціонуванню малих підприємств.

Саме подолання цих проблем дозволить малому підприємництву підвищити ефективність свого функціонування та сприятиме покращенню економічної ситуації в Україні в цілому.

Література

1. Ольвінська Ю. О. Проблеми розвитку підприємництва та малого бізнесу в Україні / Ю. О. Ольвінська // Вісник ХНУ. – Хмельницький: ХНУ, 2006. С. 185-190.

2. Самотоєнкова О. В. Розвиток інфраструктури малого та середнього бізнесу в Україні / О. В. Самотоєнкова, Ю. О. Ольвінська // Вісник соціально-економічних досліджень. Збірник наукових праць. Випуск 37. Одеса: ОДЕУ, 2009. С. 166 – 170.

3. Самотоєнкова О. В. Економічна статистика : навчальний посібник / О. В. Самотоєнкова, Ю. О. Ольвінська. – Одеса : ОДЕУ, 2010. – 182 с.

5. Методологія статистичного забезпечення розвитку регіону : Монографія // За заг. ред. канд. економ. наук, професора А. З. Підгорного – Одеса : Атлант, 2012. – 303 с.

6. Погорєлова Т. В. Статистичні методи оцінювання фінансової діяльності підприємств та організацій / Т. В. Погорєлова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / ред. М. І. Звєряков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2007. – Вип. 25. – С. 276-282.

7. Ольвінська Ю. О. Основні напрями підвищення ефективності функціонування суб'єктів підприємницької діяльності / Ю. О. Ольвінська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013.- №12. – С. 166-171.

8. Уманець Т. В. Моніторинг розвитку малого бізнесу та підприємництва регіону за допомогою інтегральних індексів / Т.В. Уманець, Ю.О. Ольвінська // Управління підприємством: проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції. - Т. 1. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2007. – С. 189 – 193.

10. Підгорний, А. З. , Уманець, Т.В. Методика розрахунку індексів економічного розвитку регіонів / А. З. Підгорний, Т. В. Уманець // Одеський державний економічний університет. – Одесса: ОДЕУ, 2005

11. Уманець Т. В. Методи і моделі оцінювання розвитку малого бізнесу: мезо- і мікрорівень: Монографія / Т. В. Уманець, Ю. О. Ольвінська, О. В. Лучакова – Донецьк: «ВІК», 2010. – 250 с.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Готліб І. Г.
к.е.н., ОНЕУ

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ ВЛАСНОГО КАПИТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Оптимальна структура капіталу є головною умовою стійкого розвитку будь-якого підприємства. Аналіз наукової літератури свідчить, що більшість авторів виділяють три методи оптимізації структури капіталу:

Оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності. Цей метод ґрунтується на багатоваріантних розрахунках рівня рентабельності власного капіталу при різній структурі капіталу, що виражається через ефект фінансового важеля; оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості. Метод ґрунтується на попередній оцінці власного і позиченого капіталів за різних умов формування, обслуговування та здійснення багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості капіталу і, таким чином, пошуку найбільш реальної ринкової вартості підприємства; оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків. Він пов'язаний з процесом диференційованого вибору джерел фінансування різних складових активів підприємства; необоротних та оборотних активів.

Як правило, дослідники приділяють увагу якомусь одному методу, не розглядаючи їх разом, що б дало можливість ефективніше зрозуміти природу оптимізації з погляду ефективності управління формування власним капіталом.

Множинність критеріїв оптимізації структури власного капіталу спонукає власників підприємства обирати найефективніший варіант на підставі своїх суб'єктивних ставлень. При цьому виникає парадокс: чим більше критеріїв ураховує інвестор, тим багатограннішим буде результат оптимізації, з іншого ж боку зростання їх кількості різко ускладнює процес роз'яснення завдання оптимізації структури власного капіталу.

З урахуванням зазначених підходів до оптимізації структури власного капіталу підприємств, на нашу думку, доцільним є проведення комплексних заходів щодо оптимізації. Оптимальна структура власного капіталу – це таке співвідношення елементів власного капіталу, за досягненням якого значення такого критерію наближається до оптимального. Пропонуємо застосувати таку модель оптимізації власного капіталу, яка б дала можливість управляти процесом власного капіталу підприємства з урахуванням впливу всіх джерел його формування. Розроблена багатофакторна модель оптимізації структури власного капіталу підприємства передбачає такий алгоритм дій.

На першому етапі аналізується власний капітал, джерела його формування, динаміка та склад його структури у попередніх періодах.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Протягом другого етапу досліджується зовнішнє середовище, фактори якого можуть вплинути на структуру власного капіталу підприємства. Основними факторами є: галузева приналежність підприємства, стадія життєвого циклу, кон'юнктура товарного і фінансового ринків тощо.

На третьому етапі визначається чи орієнтуватися в подальшому на наявну структуру власного капіталу, чи прагнути максимізувати рентабельність власного капіталу. При цьому слід пам'ятати, що оптимальна структура власного капіталу являє собою співвідношення його основних джерел, яке повинно з одного боку забезпечувати максимальний рівень чистої рентабельності власного капіталу та з іншого – мінімізувати середньозважену вартість власного капіталу.

Першочерговим, на нашу думку, повинен бути розрахований показник рентабельності власного капіталу, адже він найкраще характеризує результативність діяльності підприємства. При цьому необхідно визначити оптимальне значення критерію максимізації рентабельності власного капіталу. Допустимо, він становить $R_{вк} \geq 15\%$. Подальшим кроком є визначення формули розрахунку значення вибраного критерію:

$$R_{вк} = \frac{П}{В} \cdot \frac{А}{ВК} \cdot \frac{ПП}{А} \cdot \frac{ПА}{ПП} \cdot \frac{В}{ПА} \qquad (1)$$

де: П – чистий прибуток; В – чиста виручка від реалізації продукції; А – активи; ПА – поточні активи; ПП – поточні пасиви.

При цьому формула повинна представляти функцію залежності значення рентабельності власного капіталу від чистого прибутку. Наступним є розрахунок даного показника при фіксованому значенні прибутку. Якщо значення даного критерію відповідає оптимальному – припинити розрахунок.

На четвертому етапі визначається середньозважена вартість власного капіталу. Слід зазначити, що зведення до мінімуму середньозваженої вартості власного капіталу дасть змогу підприємству підтримувати кредитну репутацію на рівні, що дозволяє залучати нові кошти на прийнятних умовах.

Процес оптимізації структури власного капіталу за критерієм мінімізації його середньозваженої вартості заснований на попередній оцінці вартості всіх складових власного капіталу при різних умовах залучення і здійсненні багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості власного капіталу.

Визначення оптимальної структури власного капіталу можна здійснювати використовуючи існуючі методи оптимізації. Наприклад, знаходження часток капіталу, які б забезпечили його мінімальну середньозважену вартість, тобто:

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

$$\sum_{i=1}^{N1} \omega_i B_i \rightarrow \min \quad (2)$$

де: і – індекс елементу власного капіталу (статутний капітал, резервний капітал, додатковий капітал та нерозподілений прибуток (збиток)), (і = 1,N1); ωі – частка і-го елементу власного капіталу в його загальному обсязі; Ві – вартість і-го елементу капіталу.

На цьому етапі перевіряється зворотній зв'язок критеріїв мінімізації середньозваженої вартості та рентабельності власного капіталу.

П'ятий етап – формується оптимальна структура власного капіталу підприємства виходячи із розрахованих критеріїв.

Шостий етап – порівнюються витрати з вигодами від оптимізації.

Сьомий етап – порівнюється існуюча структура капіталу з запропонованою. На даному етапі формуються конкретні заходи, які дадуть можливість сформувати необхідну оптимальну структуру власного капіталу.

Запропонована модель оптимізації структури власного капіталу дає можливість збільшити ринкову вартість підприємства. Поетапний розрахунок забезпечує оперативність та оптимальність структури власного капіталу, а також прогнозує максимальне зростання рентабельності власного капіталу та фінансової стійкості підприємства в майбутньому.

Література

1. Чиж, Н. М. Особливості оптимізації структури власного капіталу за критерієм мінімізації його вартості [Електронний ресурс] / Луцький державний університет. – Режим доступу :
2. http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/En/O_FN/2007_4_2/zbirnuk_O_FN_4has_2_193.pdf . – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
3. Семенов, Г. А. Оптимізація структури капіталу підприємства товариств [Електронний ресурс] / Науковий вісник Запорізького національного університету. – Режим доступу :
4. http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2010_4/files/EC410_35.pdf. – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
5. Пілецька, С. Т. Механізм формування власного капіталу підприємства [Текст] / С. Т. Пілецька // Сталий розвиток економіки. – 2007. – №34 – С. 141 – 145.
6. Семенова К. Д. Статистика підприємств : навчальний посібник / К. Д. Семенова, Л. М. Карпенко. – Одеса : Атлант, 2009. – 348 с.
7. Самотоєнкова О. В. Економічна статистика : навчальний посібник / О. В. Самотоєнкова, Ю. О. Ольвінська. – Одеса : ОДЕУ, 2010. – 182 с.
8. Підгорний А. З. Теорія статистики : Навчальний посібник / А. З. Підгорний. – Одеса : ОДЕУ, 2001. – 140 с.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Семенова К.Д.
к.е.н., доцент, ОНЕУ

ОЦІНКА РИЗИКІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Ризики виникають в усіх сферах і на всіх етапах підприємницької діяльності. З економічної точки зору ризик відображає ступінь відхилення від цілей, від очікуваного результату.

В класичній теорії «економічний ризик ототожнюється з очікуваними втратами, які можуть відбутися в результаті обраного рішення» [1, стор. 10]. Однак ризик – це не тільки небажані результати прийнятих рішень. За певних обставин існує можливість отримати результат, що перевищить очікуваний прибуток.

Ризики викликані спонтанним і суперечливим характером процесів, що протікають на підприємствах. Ризики виникають також на рівні окремих галузей та секторів економіки [2, 3]. Тому на будь-якому етапі господарської діяльності необхідно здійснювати оцінку можливих ризиків.

Основною метою оцінки ризику є прийняття рішення щодо доцільності вкладання коштів і часу в конкретну справу. Якщо потенційний виграш переважує ризик, то інвестору є сенс приступити до реалізації проекту. Якщо цього не відбудеться, то проект краще відхилити.

Оцінка ризиків здійснюється на основі якісного та кількісного аналізу.

Головною метою якісного аналізу є визначення чинників і зон ризику, проведення ідентифікації всіх можливих ризиків, виявлення чинників, що впливають на ризики, окреслення видів невизначеності та конфліктів, які зумовлюють ризик.

Якісний аналіз ризиків може проводитися в будь-якій точці життєвого циклу проекту, проте він повинен проводитися принаймні один раз на початку нового проекту.

Забезпечити високий рівень якісного аналізу ризиків можливо при наявності експертів, що мають відповідний рівень кваліфікації та досвіду з даної проблематики.

Більш детально проблеми якісного аналізу ризиків розглянуто автором у роботах [4, 5, 6, 7].

Кількісний аналіз ризиків, на відміну від якісного, є менш суб’єктивним і дає можливість чітко визначити ступінь окремих видів ризиків і ризику певного виду діяльності в цілому. Він який базується на теорії ймовірностей та математичній статистиці.

Під час кількісного оцінювання ступеня ризику виділяють два основних параметри:

- ймовірність появи втрат (ймовірність реалізації ризику) – чим вона вища, тим більший ризик;
- величину втрат (розмір можливих збитків) – чим вона більша, тим більший ризик.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Систему показників, що використовують для прийняття рішень в умовах ризику, наведено в роботі автора [8, стор. 124-126].

В даній роботі розглянемо лише деякі з них. Одним із основних показників є математичне сподівання. Воно розраховується за такою формулою:

$$M(x) = \sum_{i=1}^{n} x_i \cdot p_i$$

Математичне сподівання показує середній прибуток (доход), який може очікувати підприємство у випадку реалізації обраної стратегії (прийняття проекту). Звичайно, чим більшим є цей показник, тим більш вигідною є стратегія розвитку підприємства.

В статистиці цю величину називають більш конкретно: середня арифметична зважена [9, стор. 40]. При визначенні математичного сподівання вагами виступають значення ймовірностей, які, по суті, є частками.

Математичне сподівання дає лише загальне уявлення про можливі наслідки прийняття того чи іншого рішення. Однак, при реалізації будь-якого проекту важливим завданням є не лише визначення очікуваної величини доходу, а, в першу чергу, оцінка ризиків, що пов'язані з його реалізацією. Для цього розраховують середнє квадратичне (стандартне) відхилення за формулою:

$$\sigma(x) = \sqrt{\sum_{i=1}^{n} (x_i - M(x))^2 \cdot p_i}$$

В теорії ризиків цей показник вважають основним показником ризику. Чим більше середнє квадратичне відхилення, тим більшим є ризик при прийнятті певного рішення.

Для оцінки ризиків використовують також відносний показник – коефіцієнт варіації:

$$K_{VAR} = \sigma(x) / M(x)$$

На наш погляд, в тих випадках, коли порівнюються ризики різних за розміром (величиною капітальних чи інших вкладень) проектів, краще орієнтуватись саме на коефіцієнт варіації.

Слід звернути увагу на те, що розглянуті показники зазвичай використовують в статиці – для порівняння ризиків різних проектів.

В той же час іноді їх використовують для аналізу варіації в динаміці. На наш погляд, перш ніж здійснювати таке їх використання потрібно попередньо узагальнити інформацію, оскільки в деяких випадках можна отримати абсолютно нелогічні результати.

Розглянемо це на основі оцінки ризиків двох підприємств м. Одеси ТОВ «Південна електротехнічна компанія» та ТОВ «Холдингова компанія

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Мікрон». За основними показниками діяльності, такими, як обсяг реалізації продукції та потужність підприємства можна вважати однорідними і віднести до однієї групи як достатньо великі.

В якості аналізованого показника оберемо рентабельність реалізованої продукції. Рентабельність є одним з основних показників, що характеризує результати діяльності підприємства, і його позитивне значення протягом довготривалого періоду свідчить про стабільність роботи підприємства. При цьому, рентабельність є відносним показником, тобто його можна використовувати для порівняння ефективності функціонування різних за розміром підприємств. Вихідні дані наведено в табл. 1 (рентабельність наведена в частках одиниці, а не у відсотках, для спрощення подальших розрахунків).

Таблиця 1

Динаміка показників діяльності промислових підприємств м. Одеси

Рік	ТОВ «Південна ЕТК»		ТОВ «Мікрон»	
	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	Рентабельність реалізованої продукції	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	Рентабельність реалізованої продукції
2008	51165	0,0571	56069	0,0644
2009	32179	0,0134	39046	0,4746
2010	34585	0,0053	40723	0,3448
2011	47293	0,0476	48903	0,3076
2012	74547	0,0350	49586	0,3631

Як видно з таблиці, ТОВ «Південна ЕТК» працює менш стабільно, ніж ТОВ «Мікрон». В усякому випадку рентабельність реалізованої продукції на цьому підприємстві протягом 2008-2012 рр. була суттєво нижчою, ніж на другому, і в останній рік вона знизилась. В той же час на другому підприємстві рівень рентабельності на початку періоду був низьким, а потім суттєво зріс і залишався високим в останні роки.

Визначимо за даними табл. 1, математичне сподівання, середньо-квадратичне відхилення та коефіцієнт варіації для кожного підприємства. В цьому випадку необхідно використовувати не зважені, а прості формули, оскільки частки (ваги) відсутні [10, стор. 63].

За результатами розрахунків математичне сподівання для першого підприємства склало 0,0317, середньоквадратичне відхилення – 0,0095, а коефіцієнт варіації – 30,0 %. Для другого підприємства показники відповідно склали 0,3109; 0,1178; 37,9 %.

Отримані результати можна прокоментувати наступним чином. За показником математичного сподівання середній рівень рентабельності суттєво вищий на другому підприємстві, тобто, підприємство ефективніше працює. Але показники ризику у цього підприємства також вищі. Очевидно, що такі результати не мають логічного пояснення.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

На наш погляд, для використання показників середньоквадратичного відхилення та коефіцієнта варіації при аналізі ризиків в динаміці краще використовувати не річні рівні, а середньоквартальні. Це дасть можливість певною мірою зменшити коливання річних показників.

Література

1. Лук'янова В. В., Головач Т. В. Економічний ризик : Навч. посіб. / В. В. Лук'янова, Т. В. Головач. Київ : Академвидав, 2007. – 464 с.
2. Милашко О. Г. Сучасні тенденції секторального розподілу доходів в Україні / О. Г. Милашко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 9/1(148). – С. 48-51.
3. Милашко О. Г. Статистичне дослідження макроекономічних пропорцій за даними системи національних рахунків / О. Г. Милашко // Методологія статистичного забезпечення розвитку регіону: монографія / за заг. ред. канд. економ. наук, професора А. З. Підгорного. – Одеса : Атлант, 2012. – С. 92-111.
4. Семенова К. Д. Виявлення та оцінка ризиків як елемент забезпечення конкурентоспроможності підприємства / К. Д. Семенова, К. І. Тарасова // Конкурентоспроможність підприємства : оцінка рівня та напрями підвищення : [монографія / за заг. ред. О. Г. Янкового]. – Одеса : Атлант, 2013. – С. 337-352.
5. Семенова К. Д. Проблеми оцінки ризиків підприємницької діяльності / К. Д. Семенова // Економіка підприємства: Сучасні проблеми теорії та практики: Матеріали першої міжнар. наук.-практ. конф., 18-19 жовтня 2012 р. – Одеса, Атлант, 2012. – С. 462-463.
6. Семенова К. Д. Управління підприємницькими ризиками як спосіб підвищення рівня конкурентоздатності підприємства / К. Д. Семенова // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики : Матеріали другої міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 вересня 2013 р. – Одеса, Атлант, 2013. – С. 33-35.
7. Семенова Е. Д. Проблемы идентификации и анализа предпринимательских рисков / Е. Д. Семенова // Наука, культура, образование : Материалы научно-практической конференции, посвященной 22-ой годовщине Комратского государственного университета, 8 февраля 2013 г. – Комрат : Комратский государственный университет, 2014. – С. 75-76.
8. Семенова К. Д. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : Навчальний посібник / К. Д. Семенова. – Одеса : ОНЕУ, ротапринт, 2013. – 194 с.
9. Підгорний А. З. Теорія статистики : Навчальний посібник / А. З. Підгорний. – Одеса : ОДЕУ, 2001. – 140 с.
10. Подгорный А. З. Статистика: учебное пособие для иностранных студентов / А. З. Подгорный, О. Г. Мылашко, С. М. Киршо, Н. М. Шилофост. – Одесса : Атлант, 2012. – 194 с.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Тарасова К.І.
викладач, ОНЕУ

ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИЧНИХ МЕТОДІВ В ОЦІНЦІ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ

Для забезпечення успішного управління ризиками на підприємствах розробляється комплекс заходів, які спрямовані на зменшення впливу ризиків на господарюючу діяльність. Одним з етапів цих заходів є кількісна оцінка ризиків [1,2].

Статистичний метод, метод аналізу доцільності витрат, метод використання аналогів, метод експертних оцінок, сценарний підхід, рейтинговий метод – ось найпоширеніші способи кількісної оцінки ризиків, про які йдеться мова в сучасній науковій літературі [1-4].

Однак економічна література у своїй більшості обмежується лише характеристикою цих методів, але утримується від рекомендацій щодо того, який з них використовувати при аналізі того чи іншого проекту або підприємства в цілому.

З метою вибору таких оптимальних для використання методів нами було проведене експертне опитування серед керівної ланки підприємств машинобудівної галузі Одеської області, завданням якого було визначення тих характеристик і якостей, якими, на думку респондентів, повинен володіти «ідеальний» метод оцінки ризиків.

Згруповані результати проведеного дослідження ми представили у вигляді списку ключових параметрів, якими можна охарактеризувати ту чи іншу методику розрахунку ризику. У цей список параметрів увійшли: незначні фінансові витрати, невеликі витрати часу, високий рівень об'єктивності методу, універсальність застосування, доступність джерел інформації, мінімальна кількість експертів, доступність програмного забезпечення, простота використання методу, повнота дослідження ризику і тривалість використання [5].

Зрозуміло, що кожен метод не володіє повною кількістю позитивних характеристик, а має лише деякі з них. Однак, для вибору оптимального методу недостатньо наявності більшості позитивних критеріїв у ньому, оскільки самі критерії між собою не рівноцінні.

Враховуючи це, ми запропонували респондентам ранжувати отримані критерії з метою зіставлення між собою методів кількісної оцінки ризиків та критеріїв, які можуть їх охарактеризувати. У результаті подібного зіставлення була отримана підсумкова оцінка пріоритетності кожного методу.

Таким чином, статистичний метод кількісної оцінки ризиків був визначений як найбільш оптимальний до використання. Наступне місце зайняв метод фінансових коефіцієнтів, третє місце поділили між собою метод експертних оцінок і метод аналізу доцільності витрат. Останнє місце

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

зайняв недостатньо розвинений в національних умовах господарювання метод аналогів.

Проведений аналіз показав найбільш привабливі для підприємства методи кількісної оцінки ризиків. Однак при їх окремому використанні, жоден з перерахованих вище методів не дає повної інформації про ступінь впливу ризиків на підприємство [1,6,7].

Проаналізувавши економічну літературу, ми прийшли до висновку, що вибирати слід методи зі значними перевагами і незначними недоліками і застосовувати їх не відокремлено, а комбіновано, так як при цьому з'являється можливість усунення недоліків одного методу за рахунок застосування інших методів. Комбінована оцінка ризику підприємства дозволяє об'єднати в одному показнику багато різних за економічним змістом факторів.

Так, автором запропонований підхід до оцінки економічного ризику, заснований на поєднанні статистичного методу оцінки ризику з іншими методами оцінки, які зайняли високі місця в критеріальному аналізі. Складовими комбінованої оцінки є наступні чотири методи: статистичний метод, метод дерева відмов, метод використання фінансових коефіцієнтів, метод експертних оцінок.

Застосування елементів статистичного методу дозволяє виявити ситуації ризику, але цей метод не ідентифікує конкретні ризики в діяльності підприємства, а розглядає ризик як єдину величину. Це обумовлює використання методу дерева відмов, який допомагає виявити всю сукупність ризиків, з якими стикається підприємство у своїй діяльності. Однак він не здатний оцінити величину ризиків. Таку оцінку може дати використання методу фінансових коефіцієнтів, який спирається на фінансові показники діяльності підприємства, у результаті чого можна отримати точну оцінку внутрішніх ризиків підприємства. Метод експертних оцінок допоможе оцінити ризики, що виникають на мезо- та макрорівні і не залежать від діяльності підприємства.

Отже, **етап** 1 – це виявлення ризикової ситуації на підприємстві.

На цьому етапі необхідно за допомогою статистичних показників аналізу динаміки [8] простежити зміни основних елементів діяльності підприємства, що допоможе визначити позитивні або негативні тенденції характерні його функціонуванню.

Етап 2. Проведення статистичного аналізу ризиків на підприємстві. На цьому етапі розраховуються основні показники статистичного методу дослідження – середньоквадратичне відхилення і коефіцієнт варіації.

Етап 3. Використання дерева відмов. Відбір ризиків, що впливають на діяльність підприємства.

На третьому етапі комплексного підходу до оцінки ризиків ми пропонуємо використовувати метод дерева відмов, за допомогою якого з'являється можливість визначити сукупність ризиків, що впливають на діяльність підприємства. Дерево відмов дозволить виявити всі шляхи, які призводять до головної події, тобто, даний метод дозволяє виявити всі

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

ризики, реалізація яких призведе до зменшення прибутку підприємства або отримання збитків. Даний метод допоможе безпосередньо виявити ті внутрішні та зовнішні ризики, які впливають на діяльність того чи іншого підприємства.

Етап 4. Оцінка внутрішніх ризиків підприємства. Метод фінансових коефіцієнтів.

Одним з напрямків розвитку статистичного аналізу ризику є розробка системи коефіцієнтів оцінки діяльності підприємства. Ця методика спирається на використання відносних величин (коефіцієнтів фінансового стану підприємства) і ґрунтується на аналізі фінансової звітності [9].

Однак, розрахунок самих коефіцієнтів сам по собі є практично неінформативним. Певні висновки можна зробити лише за умови проведення просторово-часового аналізу та шляхом зіставлення розрахованих величин з нормативними значеннями.

Так, фактичні значення коефіцієнтів порівнюють з нормативними, а за ступенем відхилення фактичних значень від нормативних судять про величину ризику. Відзначимо, що для деяких показників нормативні значення не встановлені, тому в цих випадках спираються на позитивні або негативні зміни в динаміці [5].

Для того, щоб звести отримані результати до порівняльного виду, результати розрахунків ранжируют, привласнюючи певний бал. Присвоєння бала отриманого номінального значення пропонуємо здійснювати виходячи з відповідності цього значення коефіцієнта певній зоні ризику, а також його значенню в динаміці. Так, 1 бал відповідає показникам зони мінімального ризику, 2 бали – зоні допустимого ризику, 3 бали – зоні критичного ризику, 4 бали – зоні катастрофічного ризику.

Визначивши групи фінансових показників для оцінки ризику, їх нормативні значення, а також розрахувавши зони їх коливань, можна розрахувати в якій ризикової зоні знаходиться та чи інша підсистема функціонування підприємства, а також підприємство в цілому.

За допомогою подібних показників можливо розрахувати і становище підприємства на ринку серед інших підприємств даної галузі, а також оцінити надійність партнерів. З цією метою ми пропонуємо на основі коефіцієнтів фінансової статистики застосувати інший статистичний метод – метод оцінки латентних показників, одним з яких і є ризик. Запропонована методологія може також допомогти знайти шляхи зниження ризику через зіставлення значень ознак-симптомів підприємств-лідерів та аутсайдерів.

Етап 5. Експертні оцінки ризиків мезо- та макрорівня.

На заключному етапі запропонованої комплексної оцінки ми переходимо до визначення ймовірності реалізації зовнішніх ризиків. Для цього залучаються експерти, фахівці, керівники підприємств та вчені, які займаються вивченням цієї проблеми.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Підводячи підсумки, можна відзначити, що використання запропонованої методології на наш погляд дозволить, при врахуванні галузевих особливостей, зробити кількісну оцінку підприємницьких ризиків для конкретного підприємства.

Література

1. Тарасова К. І. Методологічні засади кількісної оцінки ризиків / К. І. Тарасова // Наукові записки. Серія «Економіка» : збірник наукових праць. – Острог : Видавництво національного університету «Острозька академія», 2013. – Випуск 23. – С. 367-372
2. Тарасова К. І. Кількісна оцінка ризиків у підприємницькій діяльності // Науковий вісник. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Науки: економіка, політологія, історія. – 2011. - №24 (149). – С. 3-12
3. Семенова К. Д. Виявлення та оцінка ризиків як елемент забезпечення конкурентоспроможності підприємства / К. Д. Семенова, К. І. Тарасова // Конкурентоспроможність підприємства : оцінка рівня та напрями підвищення : [монографія / за заг. ред. О. Г. Янкового]. – Одеса : Атлант, 2013. – С. 337-352.
4. Семенова К. Д. Управління підприємницькими ризиками як спосіб підвищення рівня конкурентоздатності підприємства / К. Д. Семенова // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики : Матеріали другої міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 вересня 2013 р. – Одеса, Атлант, 2013. – С. 33-35.
5. Тарасова К. І. Comprehensive assessment of risks = Комплексний метод оцінки ризиків / К. І. Тарасова // Економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку: Матеріали науково-практичної конференції, 22-23 листопада 2013 р. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2013. ч.1 – С. 137-140
6. Семенова К. Д. Проблеми оцінки ризиків підприємницької діяльності / К. Д. Семенова // Економіка підприємства: Сучасні проблеми теорії та практики: Матеріали першої міжнар. наук.-практ. конф., 18-19 жовтня 2012 р. – Одеса, Атлант. 2012. – С. 462-463.
7. Семенова К. Д. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : Навчальний посібник / К. Д. Семенова. – Одеса : ОНЕУ, ротапринт, 2013. – 194 с.
8. Підгорний А. З. Теорія статистики : Навчальний посібник / А. З. Підгорний. – Одеса : ОДЕУ, 2001. – 140 с.
9. Погорєлова Т. В. Статистичні методи оцінювання фінансової діяльності підприємств та організацій / Т. В. Погорєлова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / ред. М. І. Звєряков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2007. – Вип. 25. – С. 276-282.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

А.З. Підгорний
к.е.н., професор, ОНЕУ
Т.С.Корольова
ст. науковий співробітник, ОНЕУ

ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ НАУКИ І ОСВІТИ

Сучасне функціонування вищих навчальних закладів України відбувається в умовах різкого скорочення чисельності студентів, обумовленого демографічною кризою 90-х років минулого століття та структурними змінами в мережі ВНЗ, що відбувалися в країні протягом останніх 20 років а також скороченням державного фінансування вищих навчальних закладів. Скорочення чисельності студентів обумовлює необхідність скорочення чисельності НПП, а зменшення фінансування не дозволяє своєчасно проводити модернізацію технологічної бази ВНЗ. Все це потребує нових підходів в організації діяльності ВНЗ. За цих умов особливої значущості набуває проблема розробки та впровадження моделі інноваційного розвитку вищої освіти в цілому і окремих ВНЗ.

Інноваційний розвиток вищих навчальних закладів є одним з приоритетних в університетах розвинутих країн. Він передбачає активну державну підтримку вищої освіти з метою підвищення її інтелектуального та матеріально-технічного забезпечення, створення механізму стимулювання інноваційних процесів у вищих навчальних закладах, розширення наукових проектів та міжнародного співробітництва.

Розробка такої моделі передбачає ретельний аналіз сучасного стану для наукового обґрунтування перспективних розрахунків як основи для розробки Державної програми розвитку науково-освітянської сфери в сучасних умовах.

Інноваційна діяльність в сфері вищої освіти має певні особливості в порівнянні з аналогічною діяльністю в промисловості. Вона полягає, перш за все, в тому що результати інновацій впливають на ефективність більш опосередковано. Кошти, вкладені в освіту, через певний період перетворюються в нові знання, знання – в нові технології та майстерність, які, в свою чергу, трансформуються в економічний ефект. Крім того, освітянська діяльність ВНЗ органічно пов’язана з науковою діяльністю. Саме дослідження науковців вищих навчальних закладів служать основою впровадження інновацій в вищу освіту. Тому інновації в сфері освіти необхідно розглядати як невід'ємну складову інноваційної діяльності в науковій сфері.

Найважливішими чинниками розвитку інноваційної діяльності в науковій сфері виступають обсяги, динаміка та структура витрат, хоча вони не завжди адекватно відображають якість досліджень і кінцеву ефективність їхніх результатів.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Інтегральним показником, що характеризує обсяги фінансування наукової сфери є частка валового внутрішнього продукту, яка витрачається на розвиток науки та техніки. Цей показник суттєво відрізняється в різних країнах, що свідчить про відсутність будь-яких нормативів і визначається виключно економічним становищем держави та політикою у науково-технічній сфері. Так, Фінляндія витрачає на науку 3,5 відсотка ВВП, Швеція – 3,8, Німеччина – 2,6, Японія – 3 відсотка.

Динаміка цього показника в Україні представлена на рисунку 1.

Як видно, частка ВВП, що виділяється на науку в Україні, найвище значення 1,4% мала у 2004 р., після якого набула стійкої тенденції до скорочення, виключно за рахунок зменшення позабюджетного фінансування. Кошти державного бюджету тримаються на рівні близькому до 0,4%. Науковці довели, що розмір фінансування наукової та технічної діяльності не тільки визначає обсяги та глибину наукових досліджень, але й функціональну структуру науково-технічної сфери, місце та значення науки в суспільстві. Сучасний обсяг фінансування науки забезпечує лише освітньо-пізнавальну функцію науки і мало впливає на інноваційні процеси в Україні.

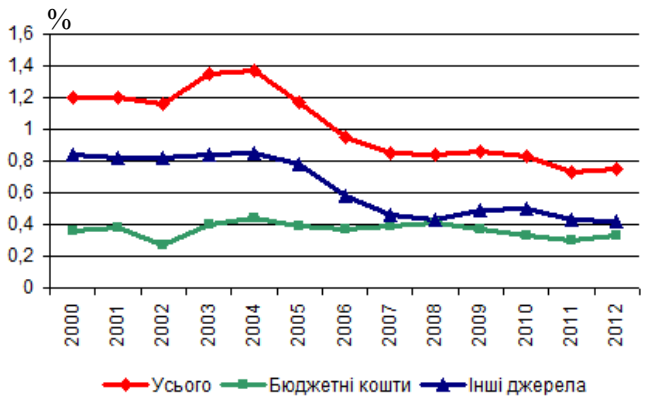

Рис.1 Динаміка частки витрат на наукові дослідження в ВВП України

Результат інноваційної діяльності в науковій та освітянській сферах залежить не тільки від матеріально-технічного забезпечення наукових організацій, але в не меншій мірі від кількості наукових працівників та їх якісного складу.

Динаміка загальної чисельності фахівців, зайнятих науковою та науково-технічною роботою представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

Кількість наукових працівників вищої кваліфікації, зайнятих в економіці України, тис. осіб

Роки	Загальна чисельність	у тому числі	
		доктори наук	кандидати наук
2000	69,0	10,3	58,7
2005	80,3	12,0	68,3
2010	94,4	14,4	84,0
2012	103,7	15,6	88,1

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Як свідчать наведені дані, за останні 12 років відбулося суттєве зростання чисельності науковців, зайнятих в економіці України, і докторів і кандидатів наук в 1,5 рази. Але процес збільшення загальної чисельності науковців супроводжувався негативними структурними зрушеннями якісних показників наукового потенціалу.

На рисунку 2 представлені зміни, що відбулися в віковій структурі докторів і кандидатів наук за період 2010-2012 рр. докторів і кандидатів наук за період 2010-2012 рр.

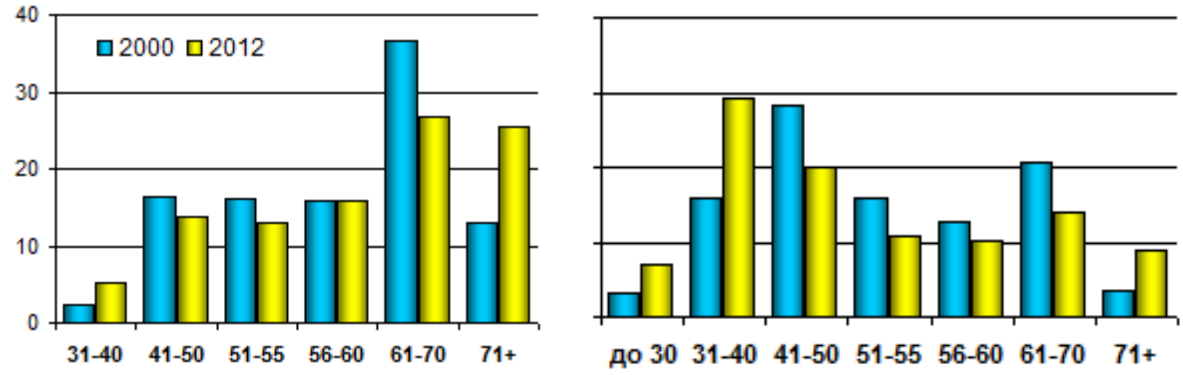

Доктори наук *Кандидати наук*

Рис.2 Вікова структура науковців, зайнятих в економіці України в 2000 і 2012 рр.

Погіршення вікової структури докторів наук характеризується скороченням частки осіб у віці від 40 до 60 років, в найпродуктивнішому творчому віці, з одночасним збільшенням частки осіб старше 70 років. Аналогічні тенденції спостерігаються і в структурі кандидатів наук, хоча тут мало місце збільшення частки молодих контингентів.

Таким чином, обидва чинника, і скорочення обсягів фінансування наукової сфери, і зрушення в віковій структурі наукового потенціалу негативно впливають на інноваційні процеси в країні. У 2012 р. частка підприємств, що займалися інноваційною діяльністю складала лише 17,4 % від загальної кількості підприємств. Із 53,2 тисяч виконаних наукових і науково-технічних робіт впроваджено в виробництво тільки 38,1 тисяч. У 2012 р. число заявок на видачу охоронних документів на право інтелектуальної власності скоротилося у порівнянні з 2011 р.

Одним із показників результативності наукової роботи виступає кількість опублікованих робіт, яка щороку збільшується. Так, у 2012 р. кількість друкованих праць у розрахунку на 1000 наукових працівників зросла проти 2011 р з 2,8 до 3,3, незважаючи на скорочення чисельності науковців. В той же час слід відмітити, що цей показник не завжди адекватно відображає результативність наукових досліджень.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Взагалі, на нашу думку, система показників оцінки ефективності наукової діяльності потребує уточнення і вдосконалення, що може стати предметом для дискусії фахівців.

Література

1. Статистичний щорічник України. Статистичний збірник : К. , Державна служба статистики України. 2013. – с. 552

2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник : К. , Державна служба статистики України. 2013. – с. 287

3. Підгорний А. З. Методика розрахунку індексів економічного розвитку регіонів [Текст] / А. З. Підгорний, Т. В. Уманець // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2005. – №

4. Корольова, Т. С. Бюджетування – ефективний засіб управління фінансами ВНЗ [Текст] / Т. С. Корольова, А. З. Підгорний, І. С. Лапіна // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – №

5. Корольова Т. С. Ефективність наукових досліджень і використання інноваційного потенціалу вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / Дисертація. О. , ОДЕУ. – 2008. с. 222.

6. Королева, Т. С. Научные кадры как составляющая инновационного развития экономики // Подготовка научных кадров высшей квалификации в условиях инновационного развития экономики. Региональные, межрегиональные и международные аспекты: Матер. Междунар. науч.-практ. конф. Минск, 30 мая - 1 июня 2007 г. [Текст] / Т. С. Королева, А. З. Подгорный // – Минск: ГУ «БелИСА», 2007. – С. 61-64.

7. Корольова Т.С. Проблеми формування контингенту абітурієнтів ВНЗ в умовах соціально-демографічної кризи // Управління підприємством: проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. Севастополь, 1-3 жовтня 2009 р. [Текст] / Т. С. Корольова, А. З. Підгорний // – Донецьк: ДонНУЕТ, 2009. – С. 153-156.

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)

Print to PDF without this message by purchasing novaPDF (http://www.novapdf.com/)